

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YENİ HASANKEYF’TE YEREL HALKIN YENİ TURİZM GELİŞİMİNE KARŞI
ALGILARI VE MEMNUNİYETİ**

Mehmet Emin ÖZTÜRK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Feridun DUMAN**

**BATMAN
Aralık-2023
Her Hakkı Saklıdır**

TEZ KABUL VE ONAYI

Mehmet Emin ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “Yeni Hasankeyf”te Yerel Halkın Yeni Turizm Gelişimine Karşı Algıları ve Memnuniyeti” adlı tez çalışması 29/12/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Mehmet Onur GÜLBAHAR

.....

Danışman

Doç. Dr. Feridun DUMAN

.....

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Caner GÜÇLÜ

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER
Lisansüstü Eğitim Enstitü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Mehmet Emin ÖZTÜRK

29/12/2023

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YENİ HASANKEYF’TE YEREL HALKIN YENİ TURİZM GELİŞİMİNE KARŞI
ALGILARI VE MEMNUNİYETİ**

Mehmet Emin ÖZTÜRK

**BATMAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI**

Danışman: Doç. Dr. Feridun DUMAN

2023, 64 Sayfa

Jüri

Prof. Dr. Mehmet Onur GÜLBAHAR

Doç Dr. Feridun DUMAN

Dr. Öğr. Üyesi Caner GÜÇLÜ

Bu çalışma, yerel halkın turizmin gelişimine yönelik algısıyla turizmden sağladığı fayda, turizm faaliyetlerine desteği ve hayat kalitesi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın verileri anket yoluyla, Türkiye’nin tarihi ve kültürel turizm ilçelerinden biri olan Hasankeyf’te ikamet eden yerel halktan toplanmıştır. Veriler AMOS programıyla yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yerel halkın turizm gelişimine yönelik algıları beş faktör altında kümelenmektedir. Bu faktörler; (i) pozitif ekonomik çevre algıları, (ii) negatif ekonomik çevre algıları, (iii) pozitif sosyo-kültürel çevre algıları, (iv) negatif sosyo-kültürel çevre algıları ve (v) pozitif doğal çevre algılarıdır. Araştırma sonuçlarına göre yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarıyla turizmden sağladığı fayda ve hayat kalitesi arasında ilişki vardır. Benzer şekilde yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarıyla turizm faaliyetlerine desteği arasında da ilişki bulunmuştur. Genel olarak, bu araştırma yerel halk perspektifinden turizm gelişimine yönelik algı, turizmden sağlanan fayda, turizme sağlanan destek ve hayat kalitesi konuları değerlendirilerek sürdürülebilir gelişim literatürüne katkıda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hasankeyf, Hayat Kalitesi, Sürdürülebilir Turizm, Turizm Gelişimi

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

PERCEPTIONS AND SATISFACTION OF LOCAL PEOPLE TOWARDS TOURISM DEVELOPMENT IN NEW HASANKEYF

Mehmet Emin ÖZTÜRK

**BATMAN UNIVERSITY GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
DEPARTMENT OF TOURISM MANAGEMENT**

Supervisor: Associate Prof. Dr. Feridun DUMAN

2023, 64 pages

Jury

**Professor. Dr. Mehmet Onur GÜLBAHAR
Associate Prof. Dr. Feridun DUMAN
Assistant Prof. Dr. Caner GÜÇLÜ**

This study examined the relationship between local people's perception of tourism development and the benefits they receive from tourism, support for tourism activities and quality of life. The data of the research was collected through a survey from local people residing in Hasankeyf, which is one of the historical and cultural tourism districts of Turkey. The data were evaluated through structural equation modeling with the AMOS program. According to the study results, local people's perceptions of tourism development are clustered under five factors. These factors; (i) positive economic environmental perceptions, (ii) negative economic environmental perceptions, (iii) positive socio-cultural environmental perceptions, (iv) negative socio-cultural environmental perceptions and (v) positive natural environment perceptions. According to the research results, there was a relationship between local people's perceptions of tourism development, the benefits they receive from tourism and their quality of life. Similarly, a relationship was found between the local people's perceptions of tourism development and their support for tourism activities. In general, this study contributes to the sustainable development literature by evaluating the perception of tourism development from the perspective of local people, the benefits obtained from tourism, the support provided to tourism and the quality of life.

Keywords: Hasankeyf, Quality of Life, Sustainable Development, Sustainable Tourism

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana mihmandarlık yapan, değerli bilgilerini benimle paylaşan, sabırla desteğini sunan ve mesleki hayatımda da bana rol model olacağını düşündüğüm çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Feridun DUMAN'a ve Doç. Dr. Reşat ARICA'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca, yüksek lisans ders döneminde bana akademik olarak yol gösteren, benimle bilgilerini paylaşan Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalındaki bütün hocalarıma da teşekkür ederim.

Mehmet Emin ÖZTÜRK
BATMAN-2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI	3
2.1. Turizmde Doğal Çevre Algısı	3
2.2. Turizmde Sosyo-kültürel Çevre Algısı	4
2.3. Turizmde Ekonomik Çevre Algısı	6
2.4. Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Fayda	7
2.5. Yerel Halkın Turizme Desteği	8
2.6. Yerel Halkın Hayat Kalitesi	9
2.7. Hasankeyf İlçesi	10
2.7.1. Hasankeyf'te bazı tarihi çekicilikler	13
3. MATERYAL VE YÖNTEM	17
3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	17
3.2. Veri Toplama Tekniği ve Aracı	18
3.3. Yazın taraması ve ölçek ifade havuzunun oluşturulması	18
3.4. Kapsam geçerliliği	19
3.5. Ölçüm aracının güvenirliliğinin test edilmesi	19
3.6. Ölçüm aracının yüzey ve yapı geçerliliğinin testi	19
3.7. Araştırmanın Uygulanması	20
3.8. Verilenin Analize Hazırlanması	20
3.9. Verilerin Analizi ve Analiz Yöntemleri	21
4. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI VE TARTIŞMA	22
4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	22
4.2. Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	23
4.3. Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	29

4.4. Yapısal Eşitlik Modellemesine İlişkin Bulgular	36
4.5. Tartışma	39
KAYNAKÇA	43
EKLER.....	50

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

H	: Hipotez
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
UNWTO	: Dünya Turizm Örgütü
vd.	: Ve diğerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Örneklem Süreci	17
Şekil 4.2. Araştırma Modeli.....	378

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	22
Tablo 4.2. Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algılara İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri	26
Tablo 4.3. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Destek Durumuna İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri	28
Tablo 4.4. Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Faydaya İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri	288
Tablo 4.5. Turizmin Yerel Halkın Hayat Kalitesine Etkisine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri	299
Tablo 4.6. Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algıları Ölçüm Modeli Uyum İndeksleri	300
Tablo 4.7. Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algılara İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Değerleri	311
Tablo 4.8. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Destek Durumu Ölçüm Modeli Uyum İndeksleri	322
Tablo 4.9. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Destek Durumuna İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Değerleri	333
Tablo 4.10. Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Fayda Ölçüm Modeli Uyum İndeksleri	33
Tablo 4.11. Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Faydaya İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Değerleri	34
Tablo 4.12. Turizmin Yerel Halkın Hayat Kalitesine Etkisi Ölçüm Modelinin Uyum İndeksleri	345
Tablo 4.13. Turizmin Yerel Halkın Hayat Kalitesine Etkisine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Değerleri	356
Tablo 4.14. İlişkisel Modele Ait Uyum İndeksleri	367
Tablo 4.15. Araştırmanın Hipotezlerinin Desteklenme Ve Desteklenmeme Durumu	390

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Foto 2.1. Hasankeyf'ten Genel Bir Görünüm.....	11
Foto 2.2. Büyük Saray	133
Foto 2.3. Zeynel Bey Türbesi	14
Foto 2.4. Artuklu Hamamı	15
Foto 2.5. İmam Abdullah Zaviyesi	155
Foto 2.6. Er-Rızk Camii Minaresi.....	16

1. GİRİŞ

Turizm sektörü, ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevre kaynakları üzerinde olumsuz etkileri turizmin yaşadığı hızlı ve kontrolsüz gelişimiyle birlikte turizm kaynaklı olumsuz etkilerin tartışılmasına neden olmaktadır (Budeanu, 2007). Bu nedenle turizm etkilerinin tespiti, orta ve uzun dönemde turizm gelişiminin yol açacağı olumsuz etkiler arasındaki dengenin nasıl sağlanacağı ve bu olumsuz etkilerin giderilmesinde çözüm yollarını paydaşlarla birlikte saptanması ihtiyacını ortaya koymaktadır (Çalık, 2019). Ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevre kaynakları üzerinde etkileri olan turizm sektörünün arz ve talep boyutuyla yaşadığı hızlı ve kontrolsüz gelişimi, turizm gelişim kaynaklı etkilerin tartışılmasına neden olmaktadır (Budeanu, 2007). Bu kapsamda, turizm sektöründe sürdürülebilirlik kavramı, ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevredeki kaynakların dengede yönetimini sağlayan, turizmin olumsuz etkilerini gidermeye çalışan ve olumlu etkilerini turizm politikası haline getiren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, turizm sektörünün uzun dönem gelişimi için ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevre kaynakları bütüncül yaklaşımla yönetilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2012). Bu yaklaşımla birlikte, turizm faaliyetlerin birçok paydaşın katılımıyla turistik ürün haline getirilmesi, sürdürülebilir gelişimin sistematik ve çok boyutlu yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Turizm sektöründe paydaş katılımları sürdürülebilirlik için önemlidir (Hamid ve Isa, 2020). Turizm sektörü paydaşlarının devlet, yerel yönetimler, turizm işletmeleri, turizm işletmeleri çalışanları, turistler, sivil toplum örgütleri, yerel halk olduğunu vurgulamaktadır (Timur ve Getz, 2008; Arıca, 2020). Turizm sektöründe her bir paydaşın ürün oluşturulmasında, destinasyon sürdürülebilirliği ve rekabetçiliği üzerine katkısı önemlidir. Fakat yerel halkın sürdürülebilir gelişim sürecine katılımı ve desteği ayrı bir önem taşımaktadır. Yerel halkın uzun dönemde turizm sürdürülebilirliği destekleme işlevine sahip olduğundan, turizm sektörünün olumsuz etkilerinin azaltılmasında belirleyici rol oynamaktadır (Cengiz ve Kırkbir, 2007). Bundan dolayı, turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması için yerel halkın katılımına ve desteğine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yerel halkın turizme katılımı ve desteği, yerel halkın turizm gelişimi üzerindeki algıları büyük rol oynamaktadır. Turizme yönelik yerel halkın algıları (Cengiz ve Kırkbir, 2007; Pearce, 2018), turizm gelişiminden sağladıkları fayda ve turizm gelişim sürecine desteği (Cengiz ve Kırkbir, 2007; Woosnam vd. 2009) kapsamında değerlendirmeler yapmaya sevk etmektedir. Bu noktadan hareketle, bu araştırma yerel halkın turizmin gelişimine yönelik algısıyla turizmden sağladığı fayda ve turizm faaliyetlerine desteği arasındaki ilişki incelenmektedir. Araştırma ile turizm gelişim sürecinin yerel halk tarafından desteklenmesi için gereken koşulların ortaya konması ve bu

çerçevede yerelde turizminin sürdürülebilirliği açısından yerel yönetimlere ve diğer paydaşlara katkı vermesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışma yeni Hasankeyf'te yerel halkın yeni turizm gelişimine karşı algıları ve memnuniyeti üzerine etkileri incelenmektedir. Turizm gelişim etkilerinin iyi yönetilmesi, sürdürülebilir turizm için önemlidir. Yerel halkın katılımı ve memnuniyeti, turizm sektörünün gelişimi için pozitif sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Beş bölümden oluşturulan bu araştırmanın ilk bölümü giriş kısmını oluşturmakta ve araştırma hakkında genel bilgi verilmektedir.

Bu araştırmanın ikinci bölümünde ise kavramsal çerçeve olarak araştırma literatürüne yer verilmiştir. Bu bölümde turizm gelişim sorunları alt başlıklar altında, turizmde doğal çevre algısı, turizmde sosyo-kültürel çevre algısı, turizmde ekonomik çevre algısı, yerel halkın turizmden sağladığı fayda, yerel halkın turizme desteği ve yerel halkın hayat kalitesi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde, daha sonra, araştırmanın uygulama alanı olan Hasankeyf ilçesi hakkında bilgi verilerek, Hasankeyf ilçesinin ana çekiciliklerini oluşturan beş tarihi eser ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Materyal ve yöntem konusunun incelendiği üçüncü bölümde ise araştırmanın amacı, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan model ve hipotezler, anket hazırlama ve verilerin toplanması ile ilgili bilgiler yer almıştır. Veri toplama tekniği olarak anket tekniği kullanılan bu araştırmanın güvenilirlik ve geçerlilik analizleri SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programıyla yapılmıştır.

Bu araştırmanın sonuç ve tartışma bölümünün yer aldığı dördüncü bölümde ise AMOS programı kullanılarak araştırmanın demografik özellikleri ile verilerin analizi hipotezler test edilmiştir.

Beşinci bölümde ise araştırmada varılmış olan sonuçları yer verilerek bu sonuçlarla birlikte önerilere yer verilmiştir.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Bu bölümde, turizmde doğal çevre algısı, turizmde sosyo-kültürel çevre algısı, turizmde ekonomik çevre algısı, yerel halkın turizmden sağladığı fayda, yerel halkın turizme desteği, yerel halkın hayat kalitesi ve Hasankeyf İlçesi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Turizmde Doğal Çevre Algısı

Bu kısımda turizm doğal çevre algısıyla, turizm faaliyetlerinin çevresel etkilerini anlama ve ilişkisi konuları aktarılacaktır. Turizm sektöründeki paydaşların çevresel konulara duyarlılık düzeyini ve çevresel etkileri minimize etme çabalarını içermektedir. Bu nedenle, doğal çevre algısı, turistlerin, işletmelerin ve yerel toplulukların çevre ile ilgili konulara olan farkındalıklarını ifade etmektedir (Mansuroğlu, 2006).

Turizm, olumlu veya olumsuz çevresel etkilere neden olabilir. Bu etkiler arasında doğal kaynakların tükenmesi, kirlilik, habitat bozulması ve iklim değişikliği bulunmaktadır (Köstekli, Geyik ve İlban, 2012). Turizm paydaşları, bu etkilerin farkında olarak turizm faaliyetlerinin doğal çevre üzerindeki etkilerini yöneterek minimize etmelidirler. Nepal (2008) ve Yoon vd.'nin (2001) araştırmalarında yerel halkın turizmin gelişmesi doğal çevreyi bozacağına, doğal kaynakların israfına yol açacağı, estetik kalitede bir düşüşe ve turizm altyapısının geliştirilmesinden kaynaklanan olumsuz çevresel etkilere neden olacağına yönelik algıya sahip oldukları belirlemişlerdir. Örneğin, turistik destinasyonlarda artan turist sayısı, su tüketimini artırmaktadır (Gösling vd., 2011). Bu nedenle, turizm önemli ölçüde suya bağımlıdır. Hem turistlerin ilgili hizmetlerin sağlanması için hem de turistlerin su sporları ihtiyaçlarında kullanılmaktadır (Hall ve Stoffels, 2006; Hall, 2010). Bu durum, yerel su kaynaklarının üzerinde baskı oluşturabilir ve su kıtlığına neden olabilir. Turistik tesisler, golf sahaları ve diğer büyük altyapı projeleri, su kaynaklarını aşırı derecede kullanabilir ve yerel ekosistemlere zarar verebilir. Turizm faaliyetleri, genellikle doğal alanlarda yapılan konaklama, altyapı ve yol inşaatları ile birlikte gelir. Bu tür yapılaşma, yerel bitki ve hayvan türlerinin habitatlarını bozabilir. Özellikle hassas ekosistemlere sahip olan alanlar, yapılaşma nedeniyle zarar görebilir (Johnson vd., 1994; Yoon vd., 2001). İlave olarak, turistik bölgelerde konaklama, ulaşım ve eğlence gibi faaliyetler, enerji tüketimini artırabilir (Katırcıoğlu, 2014). Bu genellikle fosil yakıtların kullanımını beraberinde getirir, dolayısıyla karbon emisyonlarına ve iklim değişikliği etkilerine katkıda bulunabilir. Büyük turistik tesislerin inşası ve işletilmesi, enerji talebini artırabilir ve yerel enerji altyapısını zorlayabilir.

Turizm, yukarıda bahsedildiği gibi olumsuz doğal çevre etkileri olmasına rağmen, yerel halkın doğal çevreyi koruma tutumu ve politikaları turistlerin çevre algısını, seyahat tercihlerini, destinasyon seçimlerini ve turizm faaliyetlerini şekillendirmektedir (Akis vd., 1996; Andereck vd., 2005; Andereck ve Nyaupane, 2011). Bu nedenle, yerel halk ve yerel turizm paydaşları, çevresel sürdürülebilirlik çerçevesinde doğal çevre alanlarını ciddi şekilde koruma gerekliliği göstermelidirler. Yerel halk tarafından unutulmamalıdır ki; turistler, seyahat etme kararlarını çevresel etkilere duyarlı bir şekilde almaktadır (Andereck ve Nyaupane, 2011). Yerel halkın çevre bilinci, doğa koruma, enerji verimliliği ve çevre dostu uygulamalara yönelik çalışmalara önem vermelidirler. Yerel halkın çevre bilinci, turistlerin çevre konularına yönelik farkındalıkları, bilgileri ve bu konularda duyarlılıklarını çevre kirliliğini önlemede önemlidir.

Turizm faaliyetlerinin çevresel etkileri konusunda bilinçli ve sorumlu bir turizm anlayışını olmalıdır. Çevre bilincine sahip yerel halk, doğa ve çevreye duyarlı davranışlar sergilerler. Bu davranışlar arasında çöp toplama, doğal alanlarda iz yolma, su tasarrufu ve enerji verimliliği gibi çevre dostu uygulamalar bulunmaktadır (McGehee ve Andereck, 2004). Çevre bilincine sahip yerel halk, yerel doğal ve kültürel çevreyi daha yakından keşfetmek ve deneyimlemek isteyen turistlere yönelik turizm faaliyetlerini de sunmaktadır. Aynı zamanda, yerel halk bu deneyimleri paylaşarak ve sosyal medya gibi platformlarda çevre konularında farkındalık yaratmaya çalışmalıdırlar. Yerel çevre bilinci, sadece doğal çevreyi değil, aynı zamanda ziyaret edilen turistik destinasyonun yerel sosyo-kültürel çevresini de korumayı kapsamalıdır.

2.2. Turizmde Sosyo-kültürel Çevre Algısı

Bu kısım turizm faaliyetlerinin sosyo-kültürel açıdan yerel halk üzerine etkilerini sırasıyla açıklayacaktır. Turizmin yerel halk üzerindeki sosyo-kültürel mirasa ve toplumsal yapılara olan etkilerini anlama ve yerel halk tarafından olumlu veya olumsuz değerlendirme sürecini içermektedir.

Sosyo-kültürel çevre algısı, spesifik olarak, turizm paydaşlarının turizmin sosyo-kültürel çevre üzerine etkileri anlaması ve yönetmesini kapsamaktadır. Turistlerin yerel halkla etkileşimde bulunması, kültürel değişimlere neden olmaktadır. Bu konu üzerinde literatürde birçok çalışmalar bulunmaktadır. Fakat çalışmaların birbirini zıt sonuçlar üretmesi nedeniyle tam bir görüş birliği literatürde oluşmamıştır. Spesifik olarak bakıldığında, bazı araştırmalar turizm ve sosyo-kültürel çevre ilişkisi olumsuz olarak bulmuşlardır (Andereck vd., 2005; Andriotis, 2005).

Yerel halkın turistlerle etkileşimde yabancı kültürlerle karşılaşma, gelenek ve göreneklerin bozulmasına yol açmaktadır. Bu etkileşim karmaşık olabilir ve turizmin yerel halk üzerindeki net etkileri, turizmin türüne, büyüklüğüne, yönetimine ve yerel toplulukların kapasitesine bağlı olarak değişmektedir. Bazı çalışmalar (Gursoy vd., 2002; Teye, Sönmez, ve Sirakaya, 2002; Tosun, 2002) yerel halka fayda sağlayacağı, fakat olumsuz sosyal maliyete neden olacağı sonucuna varmışlardır. Özellikle, turizm, kültürel mirasın korunmasını ön plana çıkarır ve bu mirasın korunması için yerel halkta farkındalık oluşturmaktadır.

Ancak aynı zamanda, turistik faaliyetler kültürel mirasa zarar verebileceği yerel halk tarafından görülebilir. Bu nedenle, turizm, bir bölgeye gelen turistler aracılığıyla kültürel mirasa olumlu etkilerde bulunmaktadır. Kültürel mirasın korunması, bir turistik destinasyonun turizm gelişimin hangi aşamasında olduğunun da etkisi olduğu bulunmuştur. Örneğin, Hernández, Cohen ve García (1996) turizm gelişiminin henüz başlangıç aşamasında olduğu bir destinasyon olan Porto Riko'nun Isabela kentinde gerçekleştirilen çalışmada, bölge sakinleri kararsız tutumlara sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Yerel halk turizmin hem olumlu hem de olumsuz sosyo-kültürel etkilerinin olduğu bilincine sahip oldukları araştırmalarında ortaya çıkmıştır. İlave olarak olarak, Long vd. (1990) çalışması, turizmin hem iyi hem de kötü sosyo-kültürel etki algısının, turizm gelişimine bağlı olarak gelişeceği sonucuna varmışlardır. Bu nedenle, turizm gelişiminin yerel halk üzerinde sosyo-kültürel çevrenin yerel el sanatları, geleneksel festivaller, yerel yemekler ve diğer kültürel unsurların korunması ve desteklenmesi anlamına gelmektedir. Sosyo-kültürel çevre, özellikle tarihî ve kültürel zenginliklere sahip olan bölgelerde, turistlerin tarihi alanları ziyaret etmelerini kapsamaktadır. Sosyo-kültürel çevre, turistlerin ilgisini çekerek turizm gelirlerini yerel halk nezdinde artırabilir. Örneğin, tarihi şehirler, müzeler ve diğer kültürel mekânlar turistlerin çekim noktalarıdır. Geleneksel el sanatları ve yerel ürünler, turistlere yönelik satışlar ve gelirlerde bir artış sağlayabilir. Bu nedenle, kültürel mirasın sürdürülebilir bir şekilde korunması önemlidir.

Diğer taraftan, turizm faaliyetleri sosyo-kültürel çevreyi, spesifik olarak yerel kültürü ve gelenekleri olumsuz etkileyebilir (Brunt ve Courtney, 1999; Andereck vd., 2005; Arıca, 2020). Özellikle, bir turistik destinasyonda suçların artmasına, hırsızlık (Diedrich ve Garcia, 2009) ve alkol tüketiminin artmasına (Milman ve Pizam, 1988; King vd., 1993) neden olmaktadır. Sürdürülebilir turizm uygulamaları, sosyo-kültürel çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla önemlidir. Bu çerçevede, sosyo-kültürel çevreyle turizmle etkileşimi yönetilmesi gereken karmaşık bir konudur. Merkezi ve yerel

yönetimler, sürdürülebilir turizm politikaları ve koruma stratejileri geliştirerek sosyo-kültürel çevrenin turizmle uyumlu bir şekilde varlığını sürdürmesini sağlamalıdır. Turizm sektörünün gelişiminde yerel halkın katılımı ve yönetim süreçlerine dahil edilmesi, sosyal sürdürülebilirlik için önemlidir. Bu, yerel halkın turizm faaliyetlerinin yönlendirilmesine ve faydalanmasına olanak tanır. Bu nedenle, yerel halkın sosyo-kültürel değerlerini koruma ve sürdürme konusundaki endişeleri dikkate alınmalıdır.

Turistlerle etkileşimde bulunma ve yerel halkın geleneklerine saygı gösterme, kültürel çeşitliliği korunmalıdır. Sonuç olarak, turizm yerel halk ve turistlerin karşılıklı iletişimi kapsamaktadır. Bu nedenle, yerel halk, turizmin sosyo-kültürel çevre üzerine olumlu ve olumsuz etkileri konusunda bilinçlendirilmelidir. Bu, turizmin yerel ekonomiye olan etkisi, çevresel etkileri ve kültürel mirasın korunmasına bütünsel yaklaşılmalıdır.

2.3. Turizmde Ekonomik Çevre Algısı

Bu kısımda, turizmde ekonomik çevre algısı, bir destinasyonun ekonomik koşulları ve turizmin o ekonomi üzerindeki etkilerini olarak değerlendirilecektir. Bu çerçevede, turizmin ekonomik çevre algısının değerlendirilmesi, destinasyonların turizmle ilgili ekonomik katkıları üzerinde olumlu etkileri üzerinde durulacaktır.

Genel olarak literatür incelendiğinde, yerel halkın turizmde ekonomik çevreye karşı olumlu tutumlarının temel nedeni ekonomik boyuttur. Turistlerin harcamaları, yerel işletmelerin büyümesine ve yerel ekonominin canlanmasına yol açar. Turizm sektöründeki istihdam, turistlerin harcamaları, destinasyonun ekonomisine doğrudan gelir sağlamaktadır (Andriotis ve Vaughan, 2003; Aguiló, Barros, García, ve Rosselló, 2004; Andereck vd., 2005; Andereck ve Nyaupane, 2011). Bu harcamalar, konaklama, yeme içme, alışveriş, turistik aktiviteler ve diğer turizmle ilişkili sektörlerde gerçekleşmektedir. Turistlerin en büyük harcamalarından biri konaklama üzerinedir. Oteller, tatil köyleri, hosteller veya kiralık konutlar gibi konaklama tesislerinde yapılan harcamalar, turistlerin bütçelerinin önemli bir bölümünü oluşturur. Turistlerin destinasyonlarda yaptığı harcamaların bir diğer önemli kısmını yeme içme harcamaları oluşturur. Restoranlar, kafeler, sokak satıcıları veya otel restoranları gibi yerlerde yapılan harcamalar, turistlerin destinasyonun yerel yemek kültürünü deneyimlemelerine olanak tanır. Ulaşım harcamaları, turistlerin destinasyona ulaşımı ve destinasyon içindeki ulaşımı kapsar. Uçak bileti, tren veya otobüs bileti, araç kiralama ve toplu taşıma gibi harcamalar kapsar. Turistler, destinasyonlarını ziyaret ettiklerinde hediyelik eşyalar, el sanatları, giyim ve diğer ürünler için alışveriş yapabilirler.

Bu harcamalar, genellikle destinasyonun yerel ekonomisine de katkıda bulunur. Turistler aynı zamanda, destinasyonlarda çeşitli turistik aktiviteler ve eğlence etkinlikleri için harcama yapabilirler. Müze girişleri, rehberli turlar, konserler, spor etkinlikleri gibi aktiviteler turistlerin harcamalarını artırabilir.

Turizm sektörünün diğer bir önemli katkısı yerel halka istihdam yaratmasıdır (Aguilo vd., 2004; Bujosa ve Rossello, 2007). Konaklama işletmeleri, restoranlar, rehberlik, ulaşım ve el sanatları gibi sektörlerdeki iş olanakları, yerel halkın istihdam edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu istihdam olanakları, yerel halkın gelir düzeyini artırarak yerel halka ekonomik fayda sağlar. Turizm ayrıca, yerel girişimcilere yeni iş fırsatları sunar (Bujosa ve Rossello, 2007). El sanatları, hediyelik eşya satışı, küçük restoranlar, kafeler gibi yerel işletmeler, turistlerin ilgisini çeker ve bu işletmelerin gelir elde etmesine olanak tanır. Bu küçük ölçekli işletmeler, turizmin etkisiyle büyüyerek ve çeşitlenerek yerel ekonomiye katkıda bulunurlar. İlave olarak, turizm, bir destinasyonun altyapısını geliştirmeye katkı sağlar (Andereck ve Vogt, 2000; Andereck vd., 2005). Buda, yerel halka inşaat, taşıma, güvenlik ve benzeri sektörlerde iş imkânları sunmaktadır.

Diğer taraftan, turizm yerel halkın turizm gelişiminden dolayı olumsuz ekonomik etkilerine (gelir dağılımında eşitsizlik, arazi fiyatlarında artış, ürün ve hizmetlerde fiyat artışı, enflasyonist baskı gibi) yönelik algılarıyla turizm olumsuz etkileri olduğu da vurgulanmaktadır (Dilek vd., 2017; Alrwajfah vd., 2019).

Turistik destinasyonların turizm gelirlerini arttırmak için, genellikle, turist sayılarını arttırmak ve kalış sürelerini uzatmak için çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Ancak, sürdürülebilir turizm ilkeleri çerçevesinde, turist harcamaların ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri dengeli fayda sağlayacak bir şekilde geliştirilmelidir.

2.4. Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Fayda

Bu kısımda, yerel halkın turizmden sağladığı faydalar ekonomik ve sosyo-kültürel etkileşimleri artırarak yerel halkın hayatına katkı konusunu inceleyecektir. Turizm, yukarıda incelendiği gibi, yerel ekonomiyi canlandırır. Literatürdeki bazı araştırmalar yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarıyla turizmden sağladığı fayda arasında ilişki olduğunu savunmaktadır. Turistler, konaklama, yeme-içme, ulaşım ve yerel hizmetler gibi çeşitli harcamalarda bulunarak yerel işletmelerin büyümesine katkıda bulunurlar.

Bu da iş imkânlarını artırır ve gelir dağılımını düzeltir. Bir destinasyonda turizm, birçok farklı sektörde iş imkânı yaratır. Restoranlar, oteller, rehberlik, ulaşım ve el sanatları gibi birçok sektörde yerel halk için istihdam fırsatları sağlar.

Bu da işsizlik oranlarını azaltır. Turizm, bir bölgedeki turistik harcamalardan elde edilen vergi gelirlerini artırır. Bu gelirler, yerel belediyelerin hizmetlere, altyapıya ve toplumun genel refahına yatırım yapmasına yardımcı olabilir. Bu nedenle, yerel halk turizmden fayda sağladığını görmektedir.

Turizm, farklı kültürler arasında etkileşimi teşvik eder. Turizmin gelişimine yönelik sosyo-kültürel algılar ve turizme destek arasında ilişki olduğuna dikkat çeken birçok araştırma literatürde mevcuttur. Bir kısım araştırmada turizmin gelişiminin halk tarafından algılanan sosyo-kültürel etkilerinin olumlu olması durumunda halkın turizm gelişimine destek vereceği sonucu elde edilmiştir (Cengiz ve Kırkbir, 2007; Ertuna vd., 2012; Özaltın Türker ve Türker, 2014; Almeida-Garcia vd., 2016; Rasoolimanesh vd., 2017; Segota vd., 2017; Sert, 2019). Turizm, yerel halkın geleneklerini, yemeklerini ve yaşam tarzını deneyimleyerek kültürel bir paylaşım ortamı oluşturur. Bu, yerel kültürün korunmasına katkıda bulunabilir. Çünkü turizm bir bölgenin veya ülkenin benzersiz kültürel öğelerini tanıtmak için bir araçtır. Turistler, yerel gelenekleri, el sanatlarını, müziği, dansları ve diğer kültürel unsurları deneyimleyerek bir yerin kültürel zenginliğini keşfederler. Turistler ve yerel halk arasındaki etkileşim, kültür alışverişini teşvik eder. Turistler, yerel halkla etkileşime geçerken geleneksel değerleri, yaşam tarzını ve dilini öğrenirler. Aynı zamanda, yerel halk da farklı kültürleri anlama fırsatı bulur. İlave olarak, turizm, kültürel mirasın korunmasına da katkıda bulunabilir. Turistik yerler genellikle tarihî ve kültürel öneme sahiptir, bu nedenle bu yerlerin sürdürülebilir bir şekilde korunması ve yönetilmesine katkı sağlar.

Yerel halkın turizmden sağladığı fayda dikkatli yönetilmesi ve sürdürülebilir bir şekilde planlanması önemlidir. Aşırı turizm, yerel kaynakların aşırı kullanımına, çevre sorunlarına ve kültürel bozulmaya neden olabilir. Bu nedenle, turizmin etkilerini dengelemek ve yerel ekonomiye sürdürülebilir bir şekilde katkıda bulunmak için yerel halkın ve yöneticilerin aktif bir şekilde katılımı sağlanarak fayda ve turizme destek sağlanmalıdır.

2.5. Yerel Halkın Turizme Desteği

Bu kısımda, yerel halkın turizme desteği, bir bölgedeki turizm faaliyetlerinin başarısı ve sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Yerel halkın turizme olan desteği, turizm endüstrisinin yerel ekonomi, kültür ve çevre üzerinde olumlu bir etkisi olmasına katkısıyla görünmektedir.

Yerel halkının turizme desteğinin doğal çevreye yönelik algılarıyla ilişkilendirildiği araştırmalarda, turizmin halk tarafından algılanan çevresel etkilerinin olumlu olması durumunda halkın turizm gelişimine destek vereceği sonucu elde edilmiştir (Cengiz ve Kırkbir, 2007; Bertan, 2009; Almeida-Garcia vd., 2016). Yerel halkın turizme destek vermesi, onların turizmin avantajlarından daha fazla yararlanmalarına ve turizme daha pozitif bir bakış açısına sahip olmalarına katkıda bulunur.

Turizm, yerel kültürün tanıtımını yaparak kültürel mirası koruma konusunda bir farkındalık yaratır. Bir kısım araştırmada turizmin gelişiminin halk tarafından algılanan sosyo-kültürel etkilerinin olumlu olması durumunda halkın turizm gelişimine destek vereceği sonucu elde edilmiştir (Cengiz ve Kırkbir, 2007; Ertuna vd., 2012; Özaltın Türker ve Türker, 2014; Sert, 2019). Turizm, geleneksel el sanatları, yerel yemekler ve geleneksel festivaller aracılığıyla yerel kültürü deneyimleyerek bu değerlere katkıda bulunur. Bir bölgenin benzersiz kültürel unsurlarını tanıtarak turistlere kültürleri hakkında bilgi verir. Tarihî mekânlar, müzeler, sanat galerileri ve diğer kültürel alanlar, ziyaretçilere yerel kültürle ilgili derinlemesine bir anlayış kazandırır. Böylece, yerel turizmin fayda yaratmasıyla desteği de artacaktır. İlave olarak, yöresel mutfağı tanıtan restoranlar ve geleneksel yemeklerin sunulduğu mekânlar, turistlere yerel lezzetleri tatma fırsatı sunar. Bu, yerel gıda kültürünü koruma ve yayma açısından önemlidir. Tarihî ve kültürel alanlara olan ilgiyi artırabilir, bu da bu alanların korunması ve restorasyonu için finansal kaynak sağlayabilir. Turizm gelirin bir kısmı, kültürel mirası koruma amaçlarına yönlendirilir. Buna karşın araştırmaların bir bölümünde turizmin gelişiminin sosyo-kültürel çevre üzerindeki etkileri olumsuz olarak algılandığında yerel halkın turizme verdiği desteğin azaldığına ilişkin tespitlerde mevcuttur (Bertan, 2009; Nunkoo ve Ramkissoon 2011; Dilek vd., 2017; Sert, 2019).

Yerel halkın turizme desteği, turizm faaliyetleri yerel kültürü, çevreyi ve yaşam kalitesini olumsuz etkilemediği sürece sürdürülebilir olacaktır. Bu nedenle, turizm planlamasında yerel halkın katılımı, ihtiyaçlarına ve hayat kalitesine önem verilmelidir.

2.6. Yerel Halkın Hayat Kalitesi

Bu kısımda, yerel halk hayat kalitesi ile turizm ilişkisi incelenecektir. Turizm, bir bölgeye gelen turistlerin sayısındaki artışla birlikte ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri beraberinde getirmektedir.

Bu nedenle, turizm faaliyetleri, bir destinasyondaki yerel halkın yaşam kalitesini olumlu ve olumsuz etkileyebilir.

Yerel halk ile turizm ilişkisi içerisinde yaşam kalitesi önemli bir yer almaktadır (Sirgy vd., 2011). Çünkü turizm, turistlerin kaliteli turizm deneyimlerinin yanı sıra yerel halkın refah algılarını da etkilemektedir (Andereck ve Jurowski 2006). Turizm destinasyonunda yaşam kalitesi genellikle yerel halkın yaşam kalitesini etkileyen ekonomik göstergeleri kullanan ekonomik ölçümler kullanılmaktadır (Andereck ve Jurowski 2006). Ancak, ekonomik büyümenin değeri, yaşam kalitesinin düşmesine ve maliyetlerin faydalardan fazla olmasına yol açtığına sorgulanabilir. Bu nedenle, turizmden kaynaklanan ekonomik büyüme her zaman bölge sakinlerinin refahı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olmayabilir. Turizmin yerel halkın yaşam kalitesine sağladığı ekonomik faydalar arasında kültürel kimlik ve tarihi eserlerin yıpranmasına yanı sıra çevresel bozulma, kalabalık, gürültü, çöp, trafik ve park sorunları, su kirliliği, artan suç, artan yaşam maliyeti, turistlerin yerel halk ile çatışmaları yer almaktadır (McCool ve Martin 1994; Bastias-Perex ve Var 1995).

Yerel halkın turizm destinasyonlarındaki yaşam kalitesi, ekonomik, sosyal, çevresel, tüketici ve sağlık gibi yaşam alanları ile refah algısı olarak daha fazla kabul görmeye başlamıştır (Uysal vd., 2012). Turizm destinasyonunda refah, yaşam memnuniyeti, algılanan yaşam kalitesi, yaşam alanı memnuniyeti (boş zaman, sosyal yaşam, aile hayatı, iş hayatı vb.) oluşan çeşitli kavramlarla ölçülen yerel halkın genel refah duygusunu ifade eder. Bu algı olumlu/olumsuz etki ve genel mutluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Yerel halkın hayat kalitesi ekonomik, sosyal, çevresel ve sağlık refahıyla ilgili şartları ifade etmektedir (Sirgy vd., 2010; Uysal vd., 2012).

Yerel halkın turizme yönelik tutumları, yerel halkın toplumda başarılı bir turizme öncülük etmek için kritik öneme sahiptir (Nunkoo ve Gursoy, 2012; Li ve Wan, 2013). Yerel halkın genellikle turizmden doğrudan etkilenmesi nedeniyle, yerel halkın turizm gelişme sürecindeki önemli paydaşlar olduğunu kabul etmektir (Murphy 1985).

Diğer taraftan, yerel halkın algılanan yaşam kalitesi üzerindeki olumsuz etkileri, turizme yönelik desteğin eksikliğine yol açabilir. Bu nedenle, yerel halkın yüksek yaşam kalitesinin sürdürülmesinin önemi, yerel halkın turizme yönelik tutumlarını olumlu bir şekilde arttırmak ve bu da yerel halka ekonomik ve sosyal katkıların sürdürülmesi açısından önemlidir.

2.7. Hasankeyf İlçesi

Bu araştırmaya konu olan Hasankeyf ilçesi tarih ve doğanın birlikte ahenk içinde olduğu önemli bir yerleşim yeridir. Farklı kültürler ve medeniyetlere tarih boyunca ev sahipliği yapmış olan Hasankeyf farklı dillerde çeşitli isimlere sahip olmuştur. Tarihi kaynaklarda Hasankeyf'in adı, "Kifos" ve "Cepha/Ciphas" isimleri ile anılmıştır. Roma ve Bizans dönemlerine ait bu isimler

Süryânîce dilinde "kifo" (kaya) anlamındaki kelimeden türetilmiştir. Yine bazı tarihi kaynaklarda "Hısnü Keyfâ/Keybâ" ismiyle de anılmıştır. Bu isimler Arapça kaynaklarda yer almıştır. Sonraki dönemlerde Hasankeyf'in adı, "Hısnıkeyf" olarak geçmiştir. Osmanlı belgelerinde geçen bu ad zaman içerisinde halk tarafından dönüştürülerek "Hasankeyf" olarak kullanılmıştır. (Oğuzoğlu, 1997). Hasankeyf'in kuruluş tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Hasankeyf'in jeolojik yapısı üzerinde yapılan incelemelerde ilçenin tarihinin mağaraların mesken olarak kullanıldığı düşünüldüğünde çok eski dönemlere dayandığı görülmektedir. Kayalara oyulmuş konut şeklindeki mağaralar ve diğer yapılar, bu tarihî ilçenin geçmişine yönelik önemli veriler sunmaktadır. Kimi araştırmacılar ise bu tarihi ilçenin Urartu dönemi dahil birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğunu öne sürmektedir. (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>).

Foto 2.1. Hasankeyf'ten genel bir görünüm

Kaynak: (<http://www.hasankeyf.gov.tr>.)

Yukarı Mezopotamya bölgesinde yer alan tarihi ilçe Hasankeyf, stratejik bir bölge olan Dicle Nehri kenarında kurulmuştur. Hasankeyf sahip olduğu geçiş güzergâhı konumu nedeniyle tarih boyunca önemini kaybetmemiş, bu konum şehrin stratejik bir öneme sahip olmasında da önemli bir rol oynamıştır (Honigmann, 1970: 2-3). Tarihi Hasankeyf ilçesinin ticaret yollarının geçiş noktasında konumlanmış olması ve yaşanan savaşlar nedeniyle farklı medeniyetlerin ve kültürlerin yaşadığı bir şehir olmuştur. Hasankeyf bölgesinde, Roma ve Bizans kültürleri, Mezopotamya, Doğu Akdeniz, İran ve İç Asya kültürleri yaşam bulmuşlardır. İran sınırında denetim sağlamak için Romalılar, Hasankeyf'e kale inşa etmişlerdir. Miladi üçüncü asırda Mezopotamya İranlılar tarafından ele geçirmiştir. Bunun üzerine Roma İmparatoru Diocletianus, Hasankeyf'in denetimini sağlamış, Dicle Nehri'nin doğusundaki bölgeyi ve Mezopotamya kontrolü altına almıştır. M.S. 363

yılında ise Hasankeyf, Bizanslıların denetimine girmiştir. Bizanslılar tarafından inşa edilen kale ve korunma amaçlı yapılar sayesinde şehir 451 yılına kadar denetim altında tutmayı başarmışlardır. Hicri 17. yüzyılda İslam orduları tarafından feth edilen Hasankeyf, İslam hükümdarlıkları olan Emeviler, Abbasiler, Hamdaniler ve Mervaniler tarafından kontrol altında tutulmuşlardır. Hasankeyf, farklı birçok hükümdarlığa ev sahipliği yaptıktan sonra Artukoğulları'nın eline geçmiştir. Tarihi ilçe Hasankeyf'in en parlak dönemi bu dönem olmuştur. Farklı hükümdarlık dönemlerinin sonra 1101 yılında ele geçirilen Hasankeyf'te, Artuk Beyin oğlu Sökmen Bey tarafından önemli tarihi ve mimari eserlere rastlamak mümkündür. Ayrıca Eyyubi Sultanı El-Kamil El-Malik 1232 yılında Hasankeyf'i ele geçirmiştir. Eyyubi Sultanı El-Kamil El-Malik'le birlikte Hasankeyf'te yönetim açısından yeni bir döneme başlanmıştır. Selahaddin Eyyubi'nin ölümünün akabinde Eyyubiler, emirliklere ayrılmışlardır. Ayrılan emirliklerin bir tanesi de Hasankeyf Eyyubi Hükümleridir. Tarihte de mimari alanda olan yetkinliklerinden dolayı Hasankeyf Eyyubileri olarak yer almışlardır. Eyyubilerin sonra Hasankeyf'te Akkoyunlular dönemi başlamıştır. 15. asır başına kadar bölgede Akkoyunluların hâkimiyetinden söz etmek mümkündür. Akkoyunlular döneminden sonra Hasankeyf, İran Safavilerinin hâkimiyetine geçmiştir. 1515 yılında Hasankeyf, Yavuz Sultan Selim tarafından çıkarılan Doğu Seferi ile neticesinde Osmanlı egemenliği altına girmiştir (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>).

Dicle Nehri'nin üzerinde kurulmuş olan ve Ilısu Barajı kıyısında konumlanan Hasankeyf, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki yer alan Batman ilinin beş ilçesinden biridir. Kuzeyde, Türkiye'de petrolün ilk olarak bulunduğu Raman Dağları, Güneydoğu Midyat Dağları ise güneyini çevrelemektedir. Bağlı bulunduğu Batman il merkezine uzaklığı 37 km'dir. Tarih boyunca farklı kültür ve medeniyetlerin bütünleştiği, ticaret yollarının kesiştiği antik kent Hasankeyf, ihtişamlı ve gizemli yapısıyla odak noktası olmuştur. Hasankeyf, 1926 yılında Gercüş ilçesine, 1990 yılında ise Batman'ın il statüsünü elde etmesi ile birlikte Batman'a bağlanmıştır. Batman'a bağlanması ile birlikte de ilçe statüsünü almıştır (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>).

Hasankeyf, 1981 yılında “ören yeri” olarak koruma altına alınmıştır. Ilısu barajının yapımı nedeniyle Hasankeyf'in tarihi alanlarının su altında kalmasını engellemek ve tarihi eserleri korumak için Bakanlar Kurulu Kararıyla 2004 yılında arkeolojik çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu çalışmalar kapsamında 2004 yılından 2017 yılına kadar farklı alanlardaki 47 arkeolojik kazı ve sondaj çalışması sonucunda taşınmaz kültür varlıklarından 148 adeti gün yüzüne çıkarılmıştır. Çıkarılan kültür varlıkları sayesinde hem insanlığın hem de ülkemizin kültür hazinesine önemli eserler kazandırılmıştır. Ülkemiz, bu çalışmalar için tüm imkânlarını seferber etmiş, ayrıca uluslararası alanda ulaşılan en son teknik ve teknolojiyen bu çalışmalarda kullanılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde çok sayıda eser orijinal halleri bozulmadan Hasankeyf'in arkeopark alanı olarak

oluşturulan yeni yaşam alanlarına su altında kalacak olan alandan taşınmıştır. Tarihi eserlerin taşınması hem bu eserlerin korunmasına ve hem de halkın bu eserleri ziyaret edebileceği yeni bir alanın oluşturulmasına olanak sağlamıştır (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>).

2.7.1. Hasankeyf'te bazı tarihi çekicilikler

Araştırmanın bu bölümünde ise Hasankeyf ilçesinde yer alan ve tarihi çekicilikleri ile ön plana çıkan Artuklu Hamamı, Zeynel Bey Türbesi, Er- Rızk Camii, İmam Abdullah Zaviyesi ve Büyük Saray hakkında özet bilgilere yer verilecektir.

2.7.1.1. Büyük Saray

Hasankeyf'in İç Kale bölümünün en üst noktasında bulunmaktadır. Anıtsal ölçüleriyle dikkat çeken Büyük Saray, Kalenin hâkim bir noktasında bulunmaktadır. Bu konumundan dolayı stratejik öneme sahiptir. Tarihi süreç içerisinde Roma döneminde garnizon olarak kullanıldığı, Eyyubi ve Artuklu hükümdarları dönemlerinde ise saray olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Alan ölçüsü 2.300 metrekareyi bulan Büyük Saray, farklı büyüklükteki odalardan, büyük koridorlardan, salonlar ve bağımsız ünitelerden oluşmaktadır. Yapının kesin yapım bir tarihinin bilinmemesinin nedeni üzerinde herhangi bir kitabeye rastlanılmamış olmasındandır. Mimari özellikleri ve planı incelendiğinde, bir askeri garnizon olabileceği ve Roma dönemine ait olduğu düşünülmektedir. Büyük Saray, askeri bir yapı olduğundan iç kale savunmasını üstlenen askeri birlikleri tarafından da kullanılmış olabileceği değerlendirilmektedir (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>).

Foto 2.2. Büyük Saray

Kaynak: (<https://www.tatilcity.net/things-to-do/buyuk-saray/>)

2.7.1.2. Zeynel Bey Türbesi

Akkoyunlu hükümdarı olan Uzun Hasan'ın oğlu Zeynel Bey için 1462-1482 yılları arasında inşa edilmiştir. Türbenin mimari ve süslemesi incelendiğinde, Anadolu bölgesi dışındaki yerlerin etkilerini taşıyan özgün bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. 1322 tarihli ve Azerbaycan'da bulunan Berde Kümbetine olan benzerlikler dikkat çekmektedir. İç ve dış yapı özellikleri incelendiğinde dışarıdan silindirik olarak görünmekte, buna karşın içeride sekizgen bir plana sahip olduğu görülmektedir. Türbenin yapımında malzeme olarak tuğla kullanılmıştır. Mozaik çiniler ise bezemelerde kullanılmıştır. Tuğlalar firuze-lacivert renkli sırlı olanlardan tercih edilmiştir. İşlemelerde bitkisel ve geometrik desenlerin yanında kufi hatlı "Allah, Muhammed, Ahmed, Ali" isimlerinden oluşan Arapça yazılar yer almıştır (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>). açısından farklılık gösterir:

Foto 2.3. Zeynel Bey Türbesi

Kaynak: (<http://www.hasankeyf.gov.tr>)

Batman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

2.7.1.3. Artuklu Hamamı

Hamam, 2005 yılında başlayan ve 2008 yılında sonuçlanan kazılar ile ortaya çıkarılmıştır. Bu yapıda Artuklu dönemine aittir. Yapı klasik bir plana sahip olup XIII. yüzyılın başlarında tasarlanmıştır. Ancak bölgedeki taşkınlar ve yıkıcı etkiye sahip Dicle Nehri'nden korunması amacıyla Osmanlı hükümeti tarafından hamamın yerine soyunmalık olarak yeni bir bölüm yapılmıştır. Batıya doğru inşa edilen soyunma bölümü, toprak altındaki sıcaklık ve ılıkılık kalıntılarını izlemiştir. Hamamın halvet hücreleri Osmanlı döneminde yeniden düzenlenmiştir. Hamamın soğukluk kısmı günümüzde hala ayakta durmakla beraber diğer bölümleri önemli ölçüde yıkılmıştır (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>).

Foto 2.4. Artuklu Hamamı

Kaynak: (<http://www.hasankeyf.gov.tr>)

2.7.1.4. İmam Abdullah Zaviyesi

İslam peygamberi Hz. Muhammed'in soyundan geldiğine inanıldığı için yerel halk tarafından büyük saygı gösterilen İmam Abdullah'a ait olan zaviye, türbe ile beraber küçük bir tepelik üzerinde konumlanmıştır. İmam Abdullah'a ait bu türbenin zaman içerisinde çevresini içine alacak şekilde gelişerek külliye haline gelmiştir. ilk olarak Artuklular döneminde XII. asırda Eyyubi Sultanı Takıyyeddin Abdullah (1249-1294) zamanında temel zaviye binası yeniden inşa edilmiştir. Ayrıca 1478 yılında Akkoyunlular tarafından tamir edildiği Türbe girişindeki onarım kitabesinden anlaşılmaktadır (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>).

Foto 2.5. İmam Abdullah Zaviyesi

Kaynak: (<http://www.hasankeyf.gov.tr>)

2.7.1.5. Er- Rızk Camii

Eyyubiler devleti hükümdarı Sultan Süleyman tarafından 1409 yılında yaptırılmıştır. Tarihi süreç içerisinde doğal afetlerden etkilenmiş ve bazı bölümleri zarar görmüştür. Bir heyelan sonucunda caminin güneydeki ibadet mekânı nehre düşmüştür. Caminin orijinal yapısından, bugüne avlunun kuzey cephesindeki minare, harimin kuzey cephesi ve taç kapı sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Caminin kuzeydoğu köşesine bitişik halde bulunan Minare, kare prizma olan yüksek bir kaide üzerinde bulunur. Minare gövdesindeki kufi hatlı Arapça yazılar ve geometrik bezemeler estetik, dikkat çekici güzel bir görünüme sahiptir. Ayrıca küçük mozaikler halinde kesilmiş, kakma tekniğiyle düzenlenmiş ve renkli taşlardan oluşan ince geometrik örgülerle kaplanmıştır (<http://www.hasankeyf.gov.tr/hasankeyf-tarihi>).

Foto 2.6. Er-Rızk Camii Minaresi

Kaynak: (<http://www.hasankeyf.gov.tr>)

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın örneklem ve evreni, veri toplama aracı ve tekniği ile güvenirlik, geçerlilik ve verilerin yöntem ve analiz konularını inceleyecektir.

3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bilimsel çalışmalar genel olarak küçük kitlede uygulanmakta, araştırma bağlamında ulaşılan neticeler hedef kitlenin tümüne dikkate alınarak genellemektedir. Bu bağlamda mevcut araştırmada evren ve örneklemi belirlenmiştir. Evren araştırma problemine yanıt alınabilecek, içerisinden örneklem seçilebilen, ulaşılan sonuçların genellenebileceği bütün olarak ifade edilmektedir (Ekiz, 2009: 102). Bu araştırmanın evrenini, Hasankeyf merkez ilçe nüfusundan oluşmaktadır. Araştırma kapsamında bütün evrene ulaşmaya çalışmak zaman ve maliyet sınırlılıklarından ötürü mümkün olmadığından, 2023 yılının Mayıs ve Eylül ayları arasında 4056 erişilebilir araştırma nüfusu olarak belirlenmiştir. Bu araştırma örneklemine belirlenmesi süreci Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Örneklem Süreci

Araştırmada örneklem belirlenmesi noktasında kolayda örnekleme yöntemine başvurulmuştur. Kolayda örnekleme, birimlerin seçiminin büyük ölçüde görüşmecilere bırakıldığı örnekleme türüdür. Örneklem ise araştırmanın problemine yanıt alınacağı öngörülen hedef kitleden, sınırları çizilmiş ve belli kurallar çerçevesinde seçilen küçük bir birimdir (Ekiz, 2009: 102). Niceliksel araştırmalarda örneklemin yeterli büyüklüğü genellemeye olanak tanıyacak ölçüde

olmalıdır. Örneklem hacminin hesaplanırken, %95 güvenirlik düzeyi esas alınarak evrenin heterojen olduğu varsayılmıştır. Buradan hareketle araştırmalarda verimli sonuçlar elde etmek adına 384 katılımcıya ihtiyaç vardır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2012: 137). İhtiyaç duyulanan üzerinde 419 katılımcıdan veri toplanmıştır.

3.2. Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Verilerin nasıl toplanacağı araştırma konusu ve modeline bağlı olarak değişim göstermekte, katılımcılardan verilerin elde edilmesi amacı ile nicel ve nitel araştırma yöntemleri kapsamındaki veri derleme tekniklerinden faydalanılmaktadır. Mevcut araştırmada katılımcılardan doğru bilgi alma araçlarından biri olan yüz yüze anket tekniği kullanılmıştır. Anket tekniği, araştırma problemini ortaya koyacak önceden hazırlanmış soru formatları ve yapılandırılmış sorularla örneklemden doğru bilgiler edinmek amacıyla hazırlanmış yapısal veri toplama formlarıdır (Kozak, 2014: 65).

3.3. Yazın taraması ve ölçek ifade havuzunun oluşturulması

Literatür incelemesi ve yapılan taraması neticesinde belirlenerek araştırmada faydalanılan ifadeler İngilizce 'den Türkçe 'ye çeviri yoluyla elde edilmiştir. Çeviri geçerliliğinin sağlanması için ifadeler dil uzmanlarına gönderilmiş ve ifade havuzu oluşturulmuştur.

Ölçme aracının ilk bölümünde, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarına belirlemek üzere Çicek ve Sarı (2018); Alrwajfah, Garcia ve Macias (2019); Kodaş vd. (2022) tarafından kullanılan ifadeler yer verilmiştir. Yerel halkın turizm gelişimine desteğinin tespitine yönelik ifadeler ise Çicek ve Sarı (2018); Alrwajfah, Garcia ve Macias (2019); Kodaş vd. (2022) tarafından geliştirilen ölçekten uyarlanmıştır. Yerel halkın turizmden sağladığı ifadeleri, Çicek ve Sarı (2018); Alrwajfah, Garcia ve Macias (2019); Kodaş vd. (2022) tarafından geliştirilen ölçme aracından uyarlanmıştır. Hayat kalitesinin değerlendirildiği ölçme aracı ise Jeon vd. (2016) temellidir. Bahsi geçen araştırmalardan yararlanılarak oluşturulan anket formu toplamda 38 ifadeden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında kullanılacak ölçek havuzu oluşturulduktan sonra, alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuş ve anket formunda yer alan ifadelerin kapsam geçerlilikleri değerlendirilmiştir.

3.4. Kapsam geçerliliği

Kapsam geçerliliği yöntem ile ölçme aracının ifadelerinin alan uzmanı kişilerce değerlendirilerek, ifadelerin ölçülmesi amaçlanan özellikleri belirlemek adına yeterli olup olmadığı açısından istintak yapılmaktadır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014: 185). Ayrıca kapsam geçerliliği hesaplaması için teknik olarak Lawshe kullanılmıştır. Bu kapsamda ifadeler uzman görüşüne sunulurken, ölçüm aracının amacına uygun ise, uzmanlardan '*Gerekli*', ifadeler araştırma amacına uygun ama değiştirilmesi veya düzenlenmesi gerekiyorsa '*Gerekli ancak yetersiz*', ifade araştırma için önemli olmadığı düşünülüyor ise '*Gereksiz*' kısmını işaretlemeleri talep edilmiştir. Ardından, uzmanların görüşlerinin istatistiksel açıdan tefsir edilebilir hale geldikten sonra kapsam geçerliliğini belirlemek üzere (Kapsam Geçerliliği Oranı=Gerekli Diyen Uzman Sayısı/Araştırmaya Katılan Toplam Uzman-1) şeklinde formülü edilmiştir (Alpar, 2010: 319). Bu çalışmada kapsam geçerlilik testi neticesinde, ölçme tekniği olarak 38 ifade içeren bir teknik elde edilmiştir.

3.5. Ölçüm aracının güvenirliliğinin test edilmesi

Güvenirlik ölçümünde, tekrarlanabilirlik aynı zamanda araştırma aracının tekrarlarındaki tutarlılıktır (Alpar, 2010: 317). Araştırmanın Pilot uygulama sonucunda ele geçen verilerin güvenirliği içsel tutarlılık analizi ile tespit edilmiştir. İçsel tutarlılığı (homojenlik) ölçmede genel olarak Cronbach Alpha katsayısı yönteminden faydalanılmıştır (Altunışık vd. 2012: 125-126). Mevcut araştırmanın veri setinde bulunan ifadelerin tümüne ait hesaplamada Cronbach Alpha katsayısı %95 olarak bulunmuştur. Sonuç çalışmada kullanılan ölçeklerin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu, ölçekte güvenirlik konusuna rastlanmadığı kanıtlamaktadır.

3.6. Ölçüm aracının yüzey ve yapı geçerliliğinin testi

Bu geçerlilik testi, ölçeğin araştırılan konuyu ölçüp ölçmediği hakkında araştırmacının ve konuda uzman olan/olmayan kişilerin görüşlerinin alınmasıyla belirlenir (Çakmur, 2012: 342). Mevcut çalışmada yüzey geçerliliğini sağlamak amacı ile katılımcılara ifadelerin anlaşılabilirlikleri sorulmuş, anlaşılmayan ifadeleri bildirmeleri istenmiştir. Katılımcıların ölçekteki ifadeler hakkında herhangi bir anlam sorunu belirtmemesi sonucunda, ölçeğin yüzey geçerliliğini sağlandığı anlaşılmıştır.

Yapı geçerliliği, gözlenen değişkenler vasıtasıyla gözlenemeyen değişkenlere ilişkin yapılan çıkarımların geçerliliğini ifade eder (Çokluk vd. 2016: 180). Grup farklılıkları yardımı ile yapı

geçerliliğinin testi söz konusu ölçekler arasındaki korelasyon katsayısının hesaplanması ve açıklayıcı faktör analizinden faydalanarak gerçekleştirilebilir (Alpar, 2010: 331). Ayrıca araştırmada açıklayıcı faktör analizi değerlendirilen yapı geçerliliğinin testindeki tüm ifadelerin uygun değerlere haiz olduğu tespit edilmiştir.

3.7. Araştırmanın Uygulanması

Yüz yüze görüşme tekniği uygulanmış ve araştırmacı tarafından anketlerin katılımcılara doldurulması yöntemi ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Mayıs ve Eylül 2023 ayları arasında yapılan ana uygulamada 435 katılımcıdan veri alınmış ancak bu verilerden 419'i uygunluk değerlendirmelerinden sonra analize dâhil edilmiştir. Ankette yer alan ters sorulara 16 katılımcının verdiği cevaplarda tutarsızlık görüldüğünden, tutarsızlık görülen bu anketler analize eklenmemiştir. Sonuçta; 419 anket üzerinde araştırmanın analizi gerçekleştirilmiştir.

3.8. Verilenin Analize Hazırlanması

Araştırma verilerinden geçerli sonuçlar elde edilebilmesi için, nitelikli verilerle çalışılması önemlidir. Hatalı verilerle yapılacak analizlerin sonuçları, sonuçlara bağlı yapılacak yorumlamalar geçersiz olacaktır. Bu kapsamda araştırmadaki veri setinin güvenilirliği farklı süreç ve değişkenler kapsamında incelenebilmektedir. Altunışık vd. (2012: 148) ve Çokluk vd. (2016:10) araştırma verilerinin güvenilirliği için veri dönüştürmesi, verilerin kontrolü, betimsel istatistiklerin ve frekansların incelenmesi, eksik verilerin kontrolü, uç değerlerin tesirlerinin değerlendirilmesi ve normallik sayıltılarının denetlenmesinin gerekli olduğuna işaret etmektedir.

Mevcut araştırmada veriler analize hazırlanırken ilk olarak, anketler incelenmiştir. Çelişkili ve eksik yanıt verildiği tespit edilen anketler (42 adet) analize dahil edilmemiştir. Bunu takiben anketler sayısal forma dönüştürülmüş, ters sorular yeniden kodlanmış, açık uçlu sorular kategorilendirilerek istatistik programına aktarılmıştır. İkinci olarak, veri seti üzerinden gerçekleştirilen analizlerle ortalama ve standart sapma değerleri belirlenmiştir. Kayıp veri içeren verilere inceleme dosyasından çıkarılmıştır. Üçüncü olarak, uç değerler belirlenmiştir. Uç değerler veri girişindeki hatalar, deneğin örneklemin geri kalanından farklı olması ve deneğin seçildiği evrenin bir üyesi olmaması sebebi ile ortaya çıkabilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 1996). Uç değerlerin tek yönlü hesaplanmasında ± 3 ölçünlü sapma değeri dışında kalan donelerin çıkarılması önerisi baz alınarak (Çokluk vd. 2016: 12-13) veri seti istatistiksel testlerin neticelerini bozabilecek uç değerlerden ayıklanmıştır.

Araştırma kapsamında son olarak toplanan verilerin dağılım olasılıkları değerlendirilmiştir. İstatistiksel anlamda çeşitli dağılım olasılıkları bulunmakla birlikte, araştırmalarda en sık kullanılan dağılım ölçütü normal dağılımdır. Verilerin normal dağılım gösterdiği varsayım altında hipotez testleri gerçekleştirilebilmektedir (Alpar, 2010: 921). Bu bağlamda araştırmada verilerin normal dağılıp varsayımını karşılayıp karşılamadığına bakılmıştır. Bu odakta verilerin tek değişkenli normallik basıklık ve çarpıklık katsayıları %95 güven aralığında incelenmiştir. Alanyazında basıklık (kurtosis) ve çarpıklık (skewness) değerleri -3 ve +3 aralığında olduğu görüldüğünden verilerin normal dağılım gösterdiği varsayımı kabul görmektedir (Kalaycı, 2016: 6). Mevcut araştırmadaki analizler neticesinde ortaya çıkan değerlerin -3 ile +3 arasında yer aldığı görülmüştür. Buradan hareketle araştırma verilerinin normal dağılım gösterdiğini ifade etmek olasıdır.

3.9. Verilerin Analizi ve Analiz Yöntemleri

Yerel halktan derlenen veriler, SPSS istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz kapsamında ilk olarak, katılımcıların demografik özelliklerinin belirlenmesi amacı ile betimsel istatistikler kullanılmıştır. Takibinde Açıklayıcı faktör analizi (AFA), Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanarak ölçeklerin uygunluğu tespit edilmiştir. Son olarak, Yapısal eşitlik modellemesi (YEM) ile modeldeki ilişkiler belirlenmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI VE TARTIŞMA

Çalışmada ilk olarak, yerel halkın demografik özellikleri belirlenmiştir. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ile turizm algısı, turizme destek, turizmden sağlanan fayda ve hayat kalitesi değişkenlerine ilişkin erişilen bulgular değerlendirilmiştir. Modeldeki değişkenler arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modellemesi ile tespit edilmiştir.

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Yerel halkın demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de özetlenmektedir. Buna göre, yerel halkın yaş aralıklarının 16 ve 86 arasında değiştiği, buna karşın yerel halkın 30-39 yaş grubunda yoğunlaştığı tespit edilmiştir (%33,9). Ayrıca, yerel halkın cinsiyetlerine göre dağılımları incelenmiş netice itibarı ile kadın ve erkek katılımcıların sayısının yakın olduğu, yerel halkın eğitim seviyelerinin lise düzeyinde yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bunlarla beraber yerel halkın % 35’ine yakınının kamu veya özel sektörde çalıştığı tespit edilmiştir. Yerel halkın gelir durumları incelendiğinde gelir yapısının benzer olduğu, %85’ine yakınının 10 bin TL ve daha alt düzeyde bir gelire sahip oldukları saptanmıştır. Tüm bunlara ek olarak, yerel halkın turizmle ilişkili olma durumlarının, ‘bölgede yaşayan- turizm dışında bir sektörde çalışan’ terimle ifade edildiği belirlenmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş	Frekans	Yüzde
18 yaş altı	18	4,3
18- 29	117	27,9
30-39	142	33,9
40-49	85	20,3
50-59 ve üzeri	30	7,2
60 yaş ve üzeri	27	6,4
Cinsiyet		
Kadın	194	46,3
Erkek	225	53,7
Eğitim Durumu		
Lise ve altı	89	21,2
Lise	276	65,9
Ön lisans	25	6,0
Lisans	25	6,0
Lisansüstü	4	0,7
Meslek		
Kamu Sektörü	112	26,9
Özel Sektör	39	9,3
Öğrenci	49	11,7
Emekli	17	4,1
Ev Hanımı	90	21,5
Serbest Meslek	106	25,3

Diğer	6	1,4
Medeni Durum		
Evli	259	61,8
Bekâr	160	38,2
Aile Geliri		
0-5500 TL	189	45,1
5501-7000 TL	88	21,0
7001-10000 TL	78	18,6
10001 TL ve üstü	64	15,2
Hasankeyf'te Turizmle İlişki Durumu		
Bölgede Yaşayan- Turizm Dışında Bir Sektörde Çalışan	357	85,2
Bölgede Yaşayan- Turizm Sektöründe Çalışan	32	7,6
Girişimci- Turizm Dışında Bir Sektörde Çalışan	6	1,4
Girişimci- Turizm Sektöründe Çalışan	6	1,4
Emekli	2	0,5
Ev Kadını	8	1,9
Öğrenci	5	1,2
Diğer	3	0,7
Toplam	419	100

4.2. Açıklayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları, turizm gelişimine desteği, turizmden algıladığı fayda ve turizmin yerel halkın hayat kalitesi üzerinde etkisi modellerine ilişkin faktör yapısı Açıklayıcı Faktör Analiziyle (AFA) incelenmiştir. AFA, gözlenen değişkenler yatan gizil faktörlerin tespitinde kullanılan bir istatistik tekniğidir (Hayton vd., 2004). Bir ölçekte yer alan ifadelerin değerlendirilmesi ile ölçeği temsil eden faktör yapısını ortaya koymayı hedefleyen teknik açıklayıcı faktör analizidir (Bayram, 2012: 199). AFA kapsamında mevcut araştırmada öncelikle toplanan veri setinin faktör analizini yapmak üzere uygunluk varsayımlarını taşıyıp taşımadıkları incelenmiştir. AFA'ya göre uygun olup olmadığı, ifadeler arasındaki korelasyon katsayısının değerleri, Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) örneklem uygunluk katsayısı ve Barlett Küresellik Testi sonuçları ile birlikte tespit edilmektedir (Alpar, 2011: 285-288).

İlk olarak, AFA'ya uygunlukta ifadeler arası korelasyon değerleri incelenmiştir. Altunışık vd.'ne (2021: 271) göre ifadeler arası korelasyon değerlerinin 0,30'dan yüksek olmasının faktör analizine uygunluğu açıkladığını ifade etmektedir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analizlerde, korelasyon matrisinde yer alan ilişki katsayılarının 0,30'un altında olmadığı belirlenmiştir. İkinci olarak, veri setinin faktör analizine uygunluk durumu KMO örneklem yeterliği değeri ile değerlendirilmiştir. Çokluk vd. (2016: 242) KMO değerinin örneklem büyüklüğünün faktörleştirmeye uygunluğunu belirlemede kullanıldığını ifade etmektedir. KMO değerinin 0,60'dan yüksek olması veri setinin faktörleştirme için uygun olduğunu açıklamaktadır

(Worthington ve Whittaker, 2006: 816). Araştırmadaki her ölçüm modeli için ayrı ayrı yapılan değerlendirme neticesinde Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarına ilişkin KMO değeri, 956; turizm gelişimine desteğine ilişkin KMO değeri, 838; turizmden algıladığı faydaya ilişkin KMO değeri, 716 ve turizmin yerel halkın hayat kalitesi üzerinde etkisine yönelik ilişkin KMO değeri, 928 olarak belirlenmiştir. Söz konusu belirlemelerden hareketle, veri setlerinin 0,70 ve üstü KMO değerlerine sahip olduğu, buna göre tümünün mükemmel, çok iyi ve iyiye yakın değerlerle temsil edildiği söylenebilir. Bu durum araştırmadaki örneklem sayısının faktör analizini yapmak için yeterli olduğu, değişkenlerin faktör analizi için uygun olduğunu açıklamaktadır.

Faktör analizine uygunluğun kontrol edilmesi için, öteki bir varsayımda istatistiksel açıdan değişkenler arasında anlamlı korelasyonların varlığının olup olmadığını belirleyen Bartlett Küresellik Testi (Bartlett' test of sphericity) neticelerinin anlamlı olmasıdır (Kalaycı, 2016). Söz konusu Bartlett Küresellik Testi sonuçlarının $p < ,000$ olması, araştırma bulgularının anlamlılığı ile birlikte bu bulgular arasındaki anlamlı ilişkiyi açıklamaktadır. Ayrıca araştırmada, Bartlett Küresellik Testi bütün ölçüm modellerine ayrı ayrı uygulanmıştır. Araştırma modellerinde $p < ,000$ olarak hesaplanan veri tüm boyutlarından elde edilmiştir. Bunlara ilave olarak, faktör analizinin uygulanabilmesini teminen bireysel örneklem uygunluk değerinin (Measure of Sampling Adequacy-MSA) 0,50'nin üzerinde olması şarttır (Çolakoglu ve Büyükeksi, 2014: 60). İfadeler üzerinde yapılan incelemeler neticesinde katsayının 0,50'nin üstünde olduğu tespit edilmiştir. Araştırma verilerinin faktör analizini yapmak üzere uygunluk belirlendikten sonra, faktörler ile göstergeler arasındaki korelasyonların değiştirilmesini sağlayan döndürme yöntemi ile belirlenmiştir (Çokluk vd. 2016: 190).

Açıklayıcı faktör analizi için, araştırmada ölçüm modelleri altında bulunacak faktör kategorilerini belirlemek, faktörler ile ilgili bilgi edinmek ve veri setinde en çok varyansı tespit etmek maksadıyla temel bileşenler yöntemi (Principal Component Analysis) uygulanmıştır (Çokluk vd. 2016: 198). Bunun yanı sıra, veri derleme vasıtasının faktör yapısını görmek ve faktörleştirme neticelerini yorumlamak amacıyla varimax dik döndürme yöntemi kullanılmıştır (Kalaycı, 2016: 323). Söz konusu Varimax rotasyon yöntemi, çok sayıda olabildiğince az yüklenmiş, az sayıda olabildiğince yüksek faktörlerin oluşmasını sağlayan, faktörlerin şerh edilmesinde kolaylıklar sunan bir döndürme metodudur. (Tabachnick ve Fidell, 2011; Altunışık vd. 2012: 279).

Faktör analizi için gerekli önkoşullar sağladığını tespit edilmesinin ardından analiz sürecindeki uygunluk koşulları ve ifade çıkartma, faktör sayısını belirleme ve faktörleştirme kapsamında değerlendirilmiştir. Bu kapsamda veri setinin içsel tutarlılık aşamasını belirlemek maksadıyla, Cronbach Alpha (α) katsayısı, binişik değer taşıyan faktörler, açıklanan ortak faktör

varyansı, faktör özdeğerleri ve faktörlerin açıkladığı varyans incelenmektedir (Alpar, 2011; Kalaycı, 2016; Evci ve Aylar, 2017).

Ölçeklerin istatistiksel güvenilirliklerinin tespiti amacıyla Cronbach's Alpha analizi gerçekleştirilmektedir (Evcı ve Aylar, 2017: 396). Araştırmada iç tutarlılığı gösteren Cronbach's Alpha (α) katsayısından istifade edilmiştir. Cronbach's Alpha katsayısının 0,60'ın üzerinde olması veri setinin güvenilirliği açısından güvenilirliğin yüksek olduğunu gösterirken (Hair vd. 2010: 127), 1'e yaklaşan güvenilirlik değerleri artan güvenilirliğe işaret etmektedir. Araştırma bağlamında gerçekleştirilen analizler sonucunda veri setinde bulunan tüm ifadelerin Cronbach's Alpha değeri 0,956 olarak tespit edilmiştir. Araştırma ölçeklerine ilişkin değerlendirmede Cronbach's Alpha katsayısının 0,60'dın oldukça üzerinde, yüksek güvenilirliğe denk gelen değerlere sahip olduğu belirlenmiştir. Ölçeklerin Cronbach's Alpha değerleri veri setinin güvenilir olduğunu, hipotez testlerinde kullanılmasının önünde istatistiksel olarak bir engel bulunmadığını kanıtlamaktadır.

Araştırmada veri setinin analizinde ortaya konan ortak faktör varyansı (communality) sonuçları incelenmiştir. Ortak faktör varyansı, ayrı ayrı her bir ifadenin ortak bir faktördeki varyansı birlikte izah oranıdır (Çokluk vd. 2016: 229). Buna göre, anlatımların ortak faktör varyansının 0,50'den yüksek olması gerekmektedir (Kalaycı, 2016: 321). Buna göre mevcut araştırma kapsamında gerçekleştirilen analizler neticesinde ortak faktör varyans değeri 0,50'nin altında değer tespit edilmemiştir.

Ortak faktör varyanslarının değerlendirilmesinin akabinde, her bir ifadenin yalnızca bir faktörden yük alması kuralı (simple structure) kapsamında değerlendirme yapılmıştır (Tavşancıl, 2005: 50). Birlikte birden fazla faktöre 0,40'tan daha yüksek yük veren (complex structure) ve yük değeri birden fazla faktörde 0,10'dan daha yakın olan, binişik yüke malik ifadeler analize eklenmemelidir (Saruhan ve Özdemirci, 2011: 166; Bayram, 2012: 205). Analizler neticesinde, söz konusu değerlere sahip ifadelere rastlanmamıştır.

Araştırmada faktör sayılarının belirlenmesinde özdeğerler (eigenvalue) katsayısı ölçüt olarak kullanılmıştır. Faktör yüklerinin kareleri toplamı Özdeğer olarak ifade edilmektedir (Hinkin, 1995: 974). Kaiser kriterine göre, Faktör analizinde, özdeğeri 1,00 veya 1,00'in üzerinde bulunan faktörler önemli faktörler grubunda değerlendirilmektedir (Erdoğan, 2003). Özdeğerler gözetilerek, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarında üç (3), turizm gelişimine desteğin bir (1), turizmden algıladığı faydanın bir (1) ve turizmin yerel halkın hayat kalitesi üzerinde etkisinin bir (1) faktörlü yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarının belirlenmesi amacıyla uygulanan AFA bulguları aşağıda özetlenmiştir (Bkz: Tablo 2). Elde edilen bulgulara göre, ölçek maddelerinin özdeğeri 1'den büyük olan üç (3) faktör içerisinde dağıldığı görülmektedir. Bu faktörler; (i) *turizmin*

negatif etkilerine yönelik algılar, (ii) turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel çevre üzerindeki pozitif etkilerine yönelik algılar ve (iii) turizmin doğal çevre üzerindeki pozitif etkilerine yönelik algılar olarak isimlendirilmiştir. Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ölçeğine ait toplam açıklanan varyans %68,398'dir. Buradan başlanarak, çok faktörlü desende ortaya konan varyansın yeterli düzeyde olduğu açıktır. Faktörlerin iç tutarlılık güvenirliklerine ilişkin bulgular, değerlerin tümünün 0, 60'dan yüksek olduğunu göstermekte, güvenirliği sağladığını kanıtlamaktadır.

Tablo 4.2. Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algılara İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri

Faktörler ve İfadeler	Faktör Yükleri	Özdeğer	Açıklanan Varyans	Cronbach's Alpha Katsayısı
Turizmin Negatif Etkilerine Yönelik Algılar		5,874	26,698	,931
18. Turizm yerel halkın gerçekleştirdiği boş zaman değerlendirme aktivitelerinin (spor, eğlence, piknik, sinema, tiyatro vb.) sayısının azalmasına sebep olur.	,784			
17. Turizm yöredeki kirliliği artırır (su, gürültü, hava vb.).	,782			
19. Turizm, doğal alanların ve arazilerin otel sayısını arttırmak için kullanımını arttırarak, yerel halkın haklarını tehlikeye atar.	,773			
20. Turizm yörede yaşam maliyetlerini (ısınma, su, elektrik, ulaşım, kira vb.) artırır.	,755			
16. Turizm bölgede uyuşturucu ve alkol kullanımını arttırır.	,738			
21. Turizm yöredeki gayrimenkullerin/mülklerin (arazi, ev vb.) fiyatını arttırır.	,723			
14. Turizm bölgedeki suç oranlarını arttırır.	,677			
22. Turizm yörede mevsimsel işsizliğe yol açar.	,675			
15. Turizm ulusal parkların sınırlarını arttırmak için doğal alanların ve arazilerin kullanılmasına neden olarak, yerel halkın doğal alanları ve tesisleri kullanma hakkını tehlikeye atar.	,619			
Turizmin Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Çevre Üzerindeki Pozitif Etkilerine Yönelik Algılar		5,017	22,803	,927
10. Turizm bölgede daha iyi toplu taşıma altyapısı oluşturur.	,773			

11. Turizm, bölgede işletmecilik imkânlarının artmasına yardımcı olur.	,738		
9. Turizm bölgeyle bağlantılı ulaşım yollarının/ağlarının çoğalmasını sağlar.	,710		
8. Turizm, kamu tarafından sağlanan hizmetlerin/tesislerin iyileştirilmesine katkı sağlar (sağlık merkezleri, daha iyi okullar, postane, spor merkezleri vb.).	,697		
13. Turizm bölge halkının hane gelirini artırır.	,661		
12. Turizm, bölgede yeni iş imkânlarının oluşturulmasına yardımcı olur.	,657		
7. Turizm yöresel geleneklerin korunmasına yardımcı olur.	,599		
6. Turizm bölgede yerel birliklerin oluşmasına yardımcı olur.	,592		
Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Pozitif Etkilerine Yönelik Algılar	4,157	18,897	,899
2. Turizm doğal çevrenin korunmasına yardımcı olur.	,853		
3. Turizm, yerel halkın bölgedeki doğal çevreyi korumaya teşvik eder.	,823		
1.Turizm, bölgedeki doğal koruma alanlarının sayısının artmasına katkı sunar.	,799		
4. Turizm bölgenin temiz kalmasına yardımcı olur.	,728		
5. Turizm faaliyetleri yerel halk için eğlence fırsatları sağlar.	,615		
Açıklanan Toplam Varyans (Total Variance Explained)		68,398	
Toplam Cronbach's Alpha Güvenirlilik Katsayısı (%)		,956	
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)		,951	
Bartlett' Test of Sphericity		,000	

Yerel halkın turizm gelişimine destek durumuna yönelik uygulanan AFA bulguları aşağıda özetlenmiştir (Bkz: Tablo 3). Elde edilen bulgulara göre, ölçek maddelerinin özdeğeri 1'den büyük olan tek faktörde dağıldığı görülmektedir. Yerel halkın turizm gelişimine destek durumu ölçeğine ait toplam açıklanan varyans %61,943'tür. Faktörlerin iç tutarlılık güvenilirliklerine ilişkin bulgular, değerlerin tümünün 0, 60' dan yüksek olduğunu göstermekte, güvenilirliği sağladığını kanıtlamaktadır.

Tablo 4.3. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Destek Durumuna İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri

<i>Faktörler ve İfadeler</i>	<i>Faktör Yükleri</i>	<i>Özdeğer</i>	<i>Açıklanan Varyans</i>	<i>Cronbach's Alpha Katsayısı</i>
Destek		3,097	61,943	,838
26. Turizm, Hasankeyf için önemli sektörlerdendir.	,859			
25. Turizm, Hasankeyf'in ekonomik açıdan kalkınmasına katkı sağlar.	,854			
24. Hasankeyf'e daha fazla turist gelmesini destekliyorum.	,841			
23. Hasankeyf'te turizmin gelişimini destekliyorum.	,684			
27. Turizmin bölgemiz açısından ekonomik rolü devam etmektedir.	,674			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)			,825	
Bartlett' Test of Sphericity			,000	

Yerel turizm gelişiminden sağladığı fayda değişkenine uygulanan analiz neticesinde elde edilen AFA bulguları aşağıda özetlenmiştir (Bkz: Tablo 4). Bulgulara göre, ölçek maddelerinin özdeğeri 1'den büyük olan tek faktör altında dağıldığı görülmektedir. Yerel turizm gelişiminden sağladığı fayda ölçeğine ait toplam açıklanan varyans %78,717'tür. Faktörlerin iç tutarlılık güvenilirliklerine ilişkin bulgular, değerlerin tümünün 0, 60' dan yüksek olduğunu göstermekte (,865), güvenilirliği sağladığını kanıtlamaktadır.

Tablo 4.4. Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Faydaya İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri

<i>Faktörler ve İfadeler</i>	<i>Faktör Yükleri</i>	<i>Özdeğer</i>	<i>Açıklanan Varyans</i>	<i>Cronbach's Alpha Katsayısı</i>
Fayda		2,362	78,717	,865
29. Turizmden ekonomik fayda sağlıyorum.	,909			
30. Turizmden kültürel fayda sağlıyorum	,906			
28. Turizmden sosyal fayda sağlıyorum.	,845			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)			,716	
Bartlett' Test of Sphericity			,000	

Turizmin yerel halkın hayat kalitesine etkisinin değerlendirilmesine yönelik uygulanan analiz neticesinde elde edilen AFA bulguları aşağıda özetlenmiştir (Bkz: Tablo 5). Bulgulara göre, turizmin yerel halkın yaşam kalitesine etkisi ortaya koyan ölçüm modeli tek boyutlu yapıya sahiptir. Yerel turizm gelişiminden sağladığı fayda ölçeğine ait toplam açıklanan varyans %72,351'dir. Ayrıca boyutun KMO değeri, 928'dir. Faktörlerin iç tutarlılık güvenirliklerine ilişkin bulgular, değerlerin tümünün 0, 60' dan yüksek olduğunu göstermekte (,945), güvenirliği sağladığını kanıtlamaktadır. Ölçme vasıtasına ilişkin faktör deseninin AFA ile açıklanmasının ardından, Doğrulamalı faktör analizi kullanılarak modelin incelenmesi gereklidir (Çokluk vd. 2016: 178). Araştırmanın takip eden bölümünde AFA neticesinde belirlenen faktör yapılarına Doğrulamalı faktör analizi uygulanmıştır.

Tablo 4.5. Turizmin Yerel Halkın Hayat Kalitesine Etkisine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Değerleri

<i>Faktörler ve İfadeler</i>	<i>Faktör Yükleri</i>	<i>Özdeğer</i>	<i>Açıklanan Varyans</i>	<i>Cronbach's Alpha Katsayısı</i>
Hayat Kalitesi		5,788	72,351	,945
34. Genel olarak, Hasankeyf'te yaşamaktan memnunuz	,788			
32. Kendinizi ne kadar güvende hissettiğinizden ne kadar memnunuz?	,741			
33. Yaşam kalitenizden ne kadar memnunuz?	,739			
35. Genel olarak Hasankeyf'teki çevre temizliğin memnunuz.	,734			
37. Genel olarak, Hasankeyf'teki trafik yoğunluğu ben rahatsız etmiyor.	,733			
36. Genel olarak, Hasankeyf'te kendimi güvende hissediyorum.	,721			
38. Genel olarak, Hasankeyf'te sahip olduğum ekonomik refahtan memnunuz.	,674			
31. Kendi mutluluğunuzdan ne kadar memnunuz?	,657			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)			,928	
Bartlett' Test of Sphericity			, 000	

4.3. Doğrulamalı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Doğrulamalı faktör analizi ölçek uyarlama ve geliştirme süreçlerine yayın olarak kullanılmaktadır. Test edilmiş ilişkiler, belirlenmiş faktörler ve bunların altında toplanmış maddeler biliniyorsa doğrulamalı faktör analizinden faydalanılmaktadır. Mevcut araştırmada açıklayıcı faktör analizi ile tespit edilen yapı doğrulamalı faktör analizi ile test edilmiştir.

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ölçüm modelindeki tüm ifadelerin yanılıgı katsayılarının 0.90'dan küçük olduğu ve ölçeğin standart yüklerinin 0,50'in üzerinde ideal seviyede olduğu belirlenmiştir. Buna ek olarak, SRMR değeri iyi uyum değeri taşıdığı, CFI, RMSEA ve GFI değerlerinin iyi uyum, NFI değeri ise düşük uyum değeri taşıdığı tespit edilmiştir. Söz konusu değerler, ölçüm modelinin tolere edilebilir uyum değerleri taşıdığını, total olarak anlamlı olduğunu ve yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ölçme modelinin doğrulandığını göstermektedir. Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarına yönelik değerlendirilen uyum indeksleri Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 4. 6. Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algıları Ölçüm Modeli Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Kabul İçin Kesişme Noktaları	Araştırma Değeri	Uyum
χ^2 / sd	$\leq 3 = \text{Mükemmel Uyum}$ $\leq 5 = \text{Orta Düzeyde Uyum}$	4,166	Orta Düzeyde Uyum
p değeri	$0,05 \leq p \leq 1,00$	,000	Anlamlı
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum	,884	Düşük Uyum
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)	$\geq 0,90$ iyi uyum	,908	İyi Uyum
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	$\leq 0,05 = \text{mükemmel Uyum}$ $\leq 0,06-0,08 = \text{iyi uyum}$ $\leq 0,10 = \text{zayıf uyum}$	,080	İyi Uyum
Uyum İyiliği İndeksi (GFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum $\geq 0,90$ iyi uyum	,909	İyi Uyum
Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (SRMR)	$\leq 0,05 = \text{mükemmel uyum}$ $\leq 0,06-0,08 = \text{iyi uyum}$ $\leq 0,10 = \text{zayıf uyum}$	,006	İyi Uyum

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ölçeğine özgü uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde bulunan ve standardize edilmiş yüklerin kareleri kullanılarak (R^2) ayrı ayrı her bir ifadenin ölçüm modelini izahındaki etkisi değerlendirilmiştir. Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ölçüm modelini izah gücü en çok olan ifadeler turizmin doğal çevre üzerindeki pozitif etkilerine yönelik algılar faktörü altında yer alan '*Turizm, yerel halkı bölgedeki doğal çevreyi korumaya teşvik eder* ($R^2=0,74$)' ve turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel çevre üzerindeki pozitif etkilerine yönelik algılar faktörü altında yer alan '*Turizm bölgede daha iyi toplu taşıma altyapısı oluşturur* ($R^2=0,74$)' ifadeleridir. Ölçüm modeline en az katkı sağlayan ifadenin ise '*Turizm yöresel geleneklerin korunmasına yardımcı olur.* ($R^2=0,43$)' ifadesi olduğu belirlenmiştir.

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ölçeğine ilişkin uyum değerleri incelenmiş ve modelin bütünsel açıdan anlamlılığı kanıtlanmıştır. Bu bağlamda faktörlerin yapı güvenirliği ve açıkladıkları varyans hesaplanmıştır. Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları ölçeğine

ilişkin modeldeki yapının güvenilirliğinde açıklanan varyansın 0,50'nin üzerinde, yapı değerinin ise 0,70'ten fazla olması gereklidir (Hair *vd.* 2010). Buna göre, Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algıları modeline ilişkin yapı güvenirliliğinin 0,95, açıklanan varyansının 0,86 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. 7. Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Algılara İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Değerleri

Faktörler ve İfadeler	Standardize Edilmiş Faktör Yükleri	R ²	Hata Katsayıları	Yapı Güvenirliliği	Açıklanan Varyans
Turizmin Negatif Etkilerine Yönelik Algılar				0,97	0,89
18. Turizm yerel halkın gerçekleştirdiği boş zaman değerlendirme aktivitelerinin (spor, eğlence, piknik, sinema, tiyatro vb.) sayısının azalmasına sebep olur.	,813	0,66	0,31		
17. Turizm yöredeki kirliliği artırır (su, gürültü, hava vb.).	,848	0,72	0,28		
19. Turizm, doğal alanların ve arazilerin otel sayısını arttırmak için kullanımını arttırarak, yerel halkın haklarını tehlikeye atar.	,752	0,57	0,43		
20. Turizm yörede yaşam maliyetlerini (ısınma, su, elektrik, ulaşım, kira vb.) artırır.	,778	0,61	0,39		
16. Turizm bölgede uyuşturucu ve alkol kullanımını arttırır.	,781	0,61	0,39		
21. Turizm yöredeki gayrimenkullerin/mülklerin (arazi, ev vb.) fiyatını arttırır.	,719	0,52	0,48		
14. Turizm bölgedeki suç oranlarını arttırır.	,784	0,61	0,39		
22. Turizm yörede mevsimsel işsizliğe yol açar.	,715	0,51	0,49		
15. Turizm ulusal parkların sınırlarını arttırmak için doğal alanların ve arazilerin kullanılmasına neden olarak, yerel halkın doğal alanları ve tesisleri kullanma hakkını tehlikeye atar.	,767	0,59	0,41		
Turizmin Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Çevre Üzerindeki Pozitif Etkilerine Yönelik Algılar				0,93	0,89
10. Turizm bölgede daha iyi toplu taşıma altyapısı oluşturur.	,859	0,74	0,26		
11. Turizm, bölgede işletmecilik imkânlarının artmasına yardımcı olur.	,857	0,73	0,27		
9. Turizm bölgeyle bağlantılı ulaşım yollarının/ağlarının çoğalmasını sağlar.	,823	0,68	0,32		
8. Turizm, kamu tarafından sağlanan hizmetlerin/tesislerin iyileştirilmesine katkı sağlar (sağlık merkezleri, daha iyi okullar, postane, spor merkezleri vb.).	,738	0,54	0,46		
13. Turizm bölge halkının hane gelirini artırır.	,774	0,60	0,40		
12. Turizm, bölgede yeni iş imkânlarının oluşturulmasına yardımcı olur.	,811	0,66	0,34		
7. Turizm yöresel geleneklerin korunmasına yardımcı olur.	,657	0,43	0,57		
6. Turizm bölgede yerel birliklerin oluşmasına yardımcı olur.	,713	0,51	0,49		
Turizmin Doğal Çevre Üzerindeki Pozitif Etkilerine Yönelik Algılar				0,90	0,63
2. Turizm doğal çevrenin korunmasına yardımcı olur.	,821	0,67	0,33		
3. Turizm, yerel halkı bölgedeki doğal çevreyi korumaya teşvik eder.	,858	0,74	0,26		
1. Turizm, bölgedeki doğal koruma alanlarının sayısının artmasına katkı sunar.	,737	0,54	0,46		
4. Turizm bölgenin temiz kalmasına yardımcı olur.	,799	0,64	0,36		
5. Turizm faaliyetleri yerel halk için eğlence fırsatları sağlar.	,757	0,57	0,43		
Açıklanan Toplam Varyans				0,86	
Yapı Güvenirliliği				0,95	

Yerel halkın turizm gelişimine destek durumunu temsil eden modele ait hata katsayıları (0.90'dan küçük) ve ölçeğin faktör yüklerinin (0.50'nin üzerinde) standartlara uygun olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin uyum indeksleri ele alındığında SRMR değerinin iyi uyum değeri taşıdığı, ayrıca CFI, RMSEA ve GFI değerlerinin iyi uyum, NFI değerinin ise düşük uyum değeri taşıdığı belirlenmiştir. Söz konusu tespitten hareketle, ölçüm modelinin tolere edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu, total olarak anlamlılık ifade ettiği ve yerel halkın turizm gelişimine destek durumunu temsil eden modelin doğrulandığı ifade edilebilir.

Tablo 4. 8. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Destek Durumu Ölçüm Modeli Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Kabul İçin Kesişme Noktaları	Araştırma Değeri	Uyum
χ^2 / sd	≤ 3 = Mükemmel Uyum ≤ 5 Orta Düzeyde Uyum	3,926	Orta Düzeyde Uyum
<i>p</i> değeri	$0,05 \leq p \leq 1,00$	,000	Anlamlı
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum	,981	Mükemmel Uyum
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)	$\geq 0,90$ iyi uyum	,985	Mükemmel Uyum
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	$\leq 0,05$ = mükemmel Uyum $\leq 0,06-0,08$ = iyi uyum $\leq 0,10$ = zayıf uyum	,062	İyi Uyum
Uyum İyiliği İndeksi (GFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum $\geq 0,90$ iyi uyum	,990	Mükemmel Uyum
Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (SRMR)	$\leq 0,05$ = mükemmel uyum $\leq 0,06-0,08$ = iyi uyum $\leq 0,10$ = zayıf uyum	,005	Mükemmel Uyum

Yerel halkın turizmden gelişimine destek durumunu açıklayan ölçüm modeli için yapılan DFA neticesinde belirlenen standart hale getirilmiş yüklerinin kareleri alınarak (R^2) ayrı ayrı her bir ifadenin ölçüm modelini açıklamadaki etkisi belirlenmiştir (Bkz: Tablo 9). '**Turizm, Hasankeyf için önemli sektörlerdendir** ($R^2=0,75$)' ifadesi yerel halkın turizmden gelişimine destek durumunu açıklama gücü en fazla olan ifadedir. '**Hasankeyf'te turizmin gelişimini destekliyorum** ($R^2=0,28$)' ifadesi ise ölçüm modeline en az katkı sağlayan ifadedir.

Yerel halkın turizmden gelişimine destek durumuna ilişkin uyum değerleri incelenmiş ve modelin bütünsel açıdan anlamlılığı kanıtlanmıştır. Bu bağlamda faktörlerin yapı güvenirliği ve açıkladıkları varyans hesaplanmıştır. Yerel halkın turizmden gelişimine destek durumuna ilişkin modeldeki yapının güvenirliğinde yapı değerinin 0,70'ten fazla, açıklanan varyansın ise 0,50'nin üzerinde olması gereklidir (Hair vd. 2010). Buna göre, Yerel halkın turizmden gelişimine destek durumu modeline ilişkin yapı güvenirliğinin 0,95, açıklanan varyansının 0,53 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. 9. Yerel Halkın Turizm Gelişimine Destek Durumuna İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Değerleri

Faktörler ve İfadeler	Standardize Edilmiş Faktör Yükleri	R ²	Hata Katsayıları	Yapı Güvenirliği	Açıklanan Varyans
Yerel Halkın Turizm Gelişimine Destek Durumu				0,95	0,53
26. Turizm, Hasankeyf için önemli sektörlerdendir.	,865	0,75	0,25		
25. Turizm, Hasankeyf'in ekonomik açıdan kalkınmasına katkı sağlar.	,839	0,70	0,30		
24. Hasankeyf'e daha fazla turistin gelmesini destekliyorum.	,751	0,56	0,44		
23. Hasankeyf'te turizmin gelişimini destekliyorum.	,526	0,28	0,62		
27. Turizmin bölgemiz açısından ekonomik rolü devam etmektedir.	,576	0,33	0,67		
Açıklanan Toplam Varyans			0,53		
Yapı Güvenirliği			0,95		

Yerel halkın turizm gelişiminden sağladığı fayda ölçüm modeline ait hata katsayıları (0.90'dan küçük) ve ölçeğin faktör yüklerinin (0.50'nin üzerinde) standartlara uygun olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin uyum indeksleri ele alındığında NFI, CFI, GFI, RMSEA ve SRMR değerlerinin mükemmel uyum değeri taşıdığı belirlenmiştir. Söz konusu tespitten yola çıkarak, ölçüm modelinin tolere edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu, total olarak anlamlılık ifade ettiği ve Yerel halkın turizm gelişiminden sağladığı fayda ölçüm modelinin doğrulandığı ifade edilebilir.

Tablo 4.10. Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Fayda Ölçüm Modeli Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Kabul İçin Kesişme Noktaları	Araştırma Değeri	Uyum
χ^2 / sd	≤ 3 = Mükemmel Uyum ≤ 5 Orta Düzeyde Uyum	4,926	Orta Düzeyde Uyum
<i>p</i> değeri	$0,05 \leq p \leq 1,00$	,000	Anlamlı
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum	,991	Mükemmel Uyum
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)	$\geq 0,90$ iyi uyum	,988	Mükemmel Uyum
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	$\leq 0,05$ = mükemmel Uyum $\leq 0,06-0,08$ = iyi uyum $\leq 0,10$ = zayıf uyum	,052	Mükemmel Uyum
Uyum İyiliği İndeksi (GFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum $\geq 0,90$ iyi uyum	,998	Mükemmel Uyum
Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (SRMR)	$\leq 0,05$ = mükemmel uyum $\leq 0,06-0,08$ = iyi uyum $\leq 0,10$ = zayıf uyum	,005	Mükemmel Uyum

Yerel halkın turizmden gelişiminden sağladığı faydayı açıklayan ölçüm modeli için yapılan DFA neticesinde belirlenen standart hale getirilmiş yüklerinin kareleri alınarak (R^2) ayrı ayrı her bir ifadenin ölçüm modelini açıklamadaki etkisi belirlenmiştir (Bkz: Tablo 11). **‘Turizmden ekonomik fayda sağlıyorum’** ($R^2=0,78$)’ ifadesi yerel halkın turizmden sağladığı faydayı açıklama gücü en fazla olan ifadedir. **‘Turizmden sosyal fayda sağlıyorum’** ($R^2=0,28$)’ ifadesi ise ölçüm modeline en az katkı sağlayan ifadedir.

Yerel halkın turizm gelişiminden sağladığı fayda modeline ait uyum değerleri incelenmiş ve modelin bütünsel açıdan anlamlılığı kanıtlanmıştır. Bu bağlamda faktörlerin yapı güvenirliliği ve açıkladıkları varyans hesaplanmıştır. Yerel halkın turizm gelişiminden sağladığı fayda modeldeki yapının güvenirliğinde yapı değerinin 0,70’ten çok, açıklanan varyansın ise 0,50’den daha yüksek olması gereklidir (Hair *vd.* 2010). Buna göre, Yerel halkın turizm gelişiminden sağladığı fayda modeline ilişkin yapı güvenirliğinin 0,87, açıklanan varyansının 0,69 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.11. Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Faydaya İlişkin Doğrulamalı Faktör Analizi Değerleri

Faktörler ve İfadeler	Standardize Edilmiş Faktör Yükleri	R^2	Hata Katsayıları	Yapı Güvenirliği	Açıklanan Varyans
Yerel Halkın Turizmden Sağladığı Fayda				0,87	0,69
29. Turizmden ekonomik fayda sağlıyorum.	,884	0,78	0,22		
30. Turizmden kültürel fayda sağlıyorum	,872	0,76	0,24		
28. Turizmden sosyal fayda sağlıyorum.	,722	0,52	0,48		
Açıklanan Toplam Varyans			0,69		
Yapı Güvenirliliği			0,87		

Turizmin yerel halkın hayat kalitesine etkisi ölçüm modeline ait hata katsayıları (0.90’dan küçük) ve ölçeğin faktör yüklerinin (0.50’nin üzerinde) standartlara uygun olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin uyum indeksleri ele alındığında NFI, CFI, GFI ve SRMR değerlerinin kusursuz uyum değeri taşıdığı, RMSEA değerinin ise iyi uyum taşıdığı belirlenmiştir. Söz konusu tespitten yola çıkarak, ölçüm modelinin tolere edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu, total olarak anlamlılık ifade ettiği ve Turizmin yerel halkın hayat kalitesine etkisi ölçüm modelinin doğrulandığı ifade edilebilir.

Tablo 4.12. Turizmin Yerel Halkın Hayat Kalitesine Etkisi Ölçüm Modelinin Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Kabul İçin Kesişme Noktaları	Araştırma Değeri	Uyum
χ^2 / sd	≤ 3 = Mükemmel Uyum ≤ 5 Orta Düzeyde Uyum	3,936	Orta Düzeyde Uyum
p değeri	$0,05 \leq p \leq 1,00$	,000	Anlamlı

Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum	,988	Mükemmel Uyum
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)	$\geq 0,90$ iyi uyum	,993	Mükemmel Uyum
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	$\leq 0,05$ = mükemmel Uyum $\leq 0,06-0,08$ = iyi uyum $\leq 0,10$ = zayıf uyum	,080	İyi Uyum
Uyum İyiliği İndeksi (GFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum $\geq 0,90$ iyi uyum	,968	Mükemmel Uyum
Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (SRMR)	$\leq 0,05$ = mükemmel uyum $\leq 0,06-0,08$ = iyi uyum $\leq 0,10$ = zayıf uyum	,004	Mükemmel Uyum

Turizmin yerel halkın hayat kalitesine etkisi ölçüm modeli için yapılan DFA neticesinde belirlenen standart hale getirilmiş yüklerinin kareleri alınarak (R^2) ayrı ayrı her bir ifadenin ölçüm modelini açıklamadaki etkisi belirlenmiştir (Bkz: Tablo 13). *'Kendinizi ne kadar güvende hissettiğinizden ne kadar memnunsunuz? ($R^2=0,78$)'* ifadesi yerel halkın turizm gelişimine destek durumu ölçüm modelini açıklama gücü en fazla olan ifadedir. *'Genel olarak, Hasankeyf'te sahip olduğum ekonomik refahtan memnunum' ($R^2=0,54$)'* ifadesi ise ölçüm modeline en az katkı sağlayan ifadedir.

Turizmin yerel halkın hayat kalitesine etkisine ilişkin modele ait uyum değerleri incelenmiş ve modelin bütünsel açıdan anlamlılığı kanıtlanmıştır. Bu bağlamda faktörlerin yapı güvenirliliği ve açıkladıkları varyans hesaplanmıştır. Turizmin yerel halkın hayat kalitesine etkisine ilişkin modeldeki yapının güvenirliğinde yapı değerinin 0,70'ten çok, açıklanan varyansın ise 0,50'den yüksek olması gereklidir (Hair vd. 2010). Turizmin yerel halkın hayat kalitesine etkisine ilişkin ölçüm modelin yapı güvenirliğinin 0,94, açıklanan varyansının 0,68 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.13. Turizmin Yerel Halkın Hayat Kalitesine Etkisine İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Değerleri

Faktörler ve İfadeler	Standardize Edilmiş Faktör Yükleri	R^2	Hata Katsayıları	Yapı Güvenirliği	Açıklanan Varyans
Yerel Halkın Hayat Kalitesi				0,94	0,68
34. Genel olarak, Hasankeyf'te yaşamaktan memnunum	,877	0,77	0,23		
32. Kendinizi ne kadar güvende hissettiğinizden ne kadar memnunsunuz?	,881	0,78	0,22		
33. Yaşam kalitenizden ne kadar memnunsunuz?	,830	0,69	0,31		
35. Genel olarak Hasankeyf'teki çevre temizliğin memnunum.	,867	0,75	0,25		
37. Genel olarak, Hasankeyf'teki trafik yoğunluğu ben rahatsız etmiyor.	,799	0,64	0,36		
36. Genel olarak, Hasankeyf'te kendimi güvende hissediyorum.	,790	0,62	0,38		
38. Genel olarak, Hasankeyf'te sahip olduğum ekonomik refahtan memnunum.	,736	0,54	0,46		

31. Kendi mutluluğunuzdan ne kadar memnunsunuz?	,789	0,62	0,38
Açıklanan Toplam Varyans			0,68
Yapı Güvenirliliği			0,94

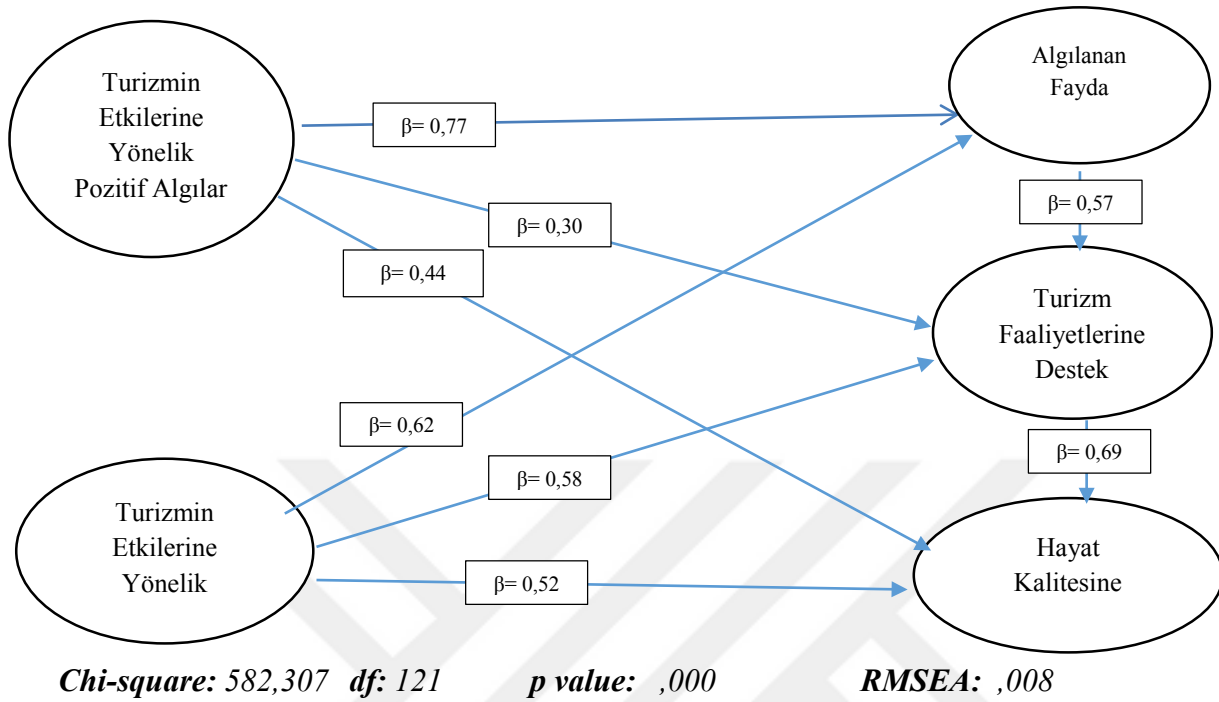
4.4. Yapısal Eşitlik Modellemesine İlişkin Bulgular

Yerel halkın turizm etkilerine yönelik algıları, turizm gelişiminde algıladığı fayda, turizmin hayat kalitesine etkisi ve turizme destekten meydana gelen ölçüm modellerine ilişkin doğrulanan yapılar arasındaki ilişkilerin tespiti ve araştırma hipotezlerinin sınanması için gizil değişkenlerle yapısal denklik analizi yapılmıştır. Yapısal eşitlik modellemesi (YEM), ekseriyetle önerilen teorik modelin denenmesi veya hipotezlerin test edilmesi gaye edilen, neticede birden fazla alternatif modelin karşılaştırılması yöntemiyle veriyi en iyi tarif eden modelin tespit edilmesini sağlayan bir tekniktir (Bayram, 2016: 42). Bu alanda çalışan araştırmacılar tarafından ekseriyetle kullanılan gizil değişkenlerle yol analizi direkt olarak gözlemlenemeyen ve ölçülemeyen değişkenlerle yapılan analizi ifade eder (Bayram, 2016: 3). Araştırma bağlamında toplamda 419 katılımcıdan toplanan veriler analiz edilmiş, bunun sonucunda modelin total olarak yorumlanmasında istifade edilen uyum değerleri tespit edilmiştir (Bkz: Tablo 14).

Tablo 4.14. İlişkisel Modele Ait Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Kabul İçin Kesişme Noktaları	Araştırma Değeri	Uyum
χ^2 / sd	≤ 3 = Mükemmel Uyum ≤ 5 Orta Düzeyde Uyum	4,812	Orta Düzeyde Uyum
<i>p</i> değeri	$0,05 \leq p \leq 1,00$	,000	Anlamlı
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)		,903	İyi Uyum
Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (NNFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum $\geq 0,90$ iyi uyum	,912 ,921	İyi Uyum İyi Uyum
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)			
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	$\leq 0,05$ = mükemmel Uyum $\leq 0,06-0,08$ = iyi uyum $\leq 0,10$ = zayıf uyum	,008	İyi Uyum
Uyum İyiliği İndeksi (GFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum $\geq 0,90$ iyi uyum	,891	Düşük Uyum
Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi (AGFI)	$\geq 0,95$ mükemmel uyum $\geq 0,90$ iyi uyum	,847	Düşük Uyum
Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (SRMR)	$\leq 0,05$ = mükemmel uyum $\leq 0,06-0,08$ = iyi uyum $\leq 0,10$ = zayıf uyum	,008	İyi Uyum

Uyum iyiliği indeksleriyle geçerliliği sınanan ve DFA ile doğrulanan yapısal modele ait yol şeması Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 4.2. Araştırma Modeli

Şekil 2’de gösterilen yol şemasında gizil değişkenlerden kurulu ölçüm modelleri arasındaki doğrudan ilişkiler görülmektedir. Aşağıda araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle, araştırma hipotezlerine ilişkin tespitler yer almaktadır.

H1: Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının turizmden sağlanan fayda üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.

Araştırmanın ilk hipotezi kapsamında yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının turizmden sağlanan fayda arasında doğrudan, olumlu yönde ve anlamlı bir tesir tespit edilmiştir. Hipotez kapsamındaki boyutlar arasındaki standart hale getirilmiş regresyon katsayısı (beta) 0,77’dir. Diğer bir ifadeyle, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarında yaşanacak bir birim artış, algıladığı faydayı 0,77 birim arttıracaktır.

H2: Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının hayat kalitesi üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının hayat kalitesi arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir etki mevcuttur. Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algıları ile hayat kalitesi arasındaki standart hale getirilmiş regresyon katsayısı (β) 0,44’dir. Başka bir ifade ile Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarında yaşanacak bir birim artış, hayat kalitesi geliştiğine yönelik algıda 0,44 birimlik bir artış sağlamaktadır.

H3: *Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının turizm faaliyetlerine destek davranışı üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.*

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının turizm faaliyetlerine destek davranışı üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisinin olduğu tespit edilmiştir. İlişkiye yönelik standart hale getirilmiş regresyon katsayısı 0,30'dur. Anılan değer, Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarında oluşacak bir birimlik artışın turizm faaliyetlerine destek davranışı üzerinde 0,30 birimlik bir artış sağlayacağına işaret etmektedir.

H4: *Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algılarının turizmden sağlanan fayda üzerinde anlamlı ve negatif yönlü etkisi vardır.*

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algıları ve turizmden sağlanan fayda arasındaki etki anlamlı ve pozitif yönlü iken, mevcut hipotez desteklenmemiştir. Şöyle ki, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algıları geliştikçe, turizmden sağladığı faydaya yönelik algısı da 0,62 birimlik bir artış sağlamaktadır.

H5: *Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algılarının hayat kalitesi üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.*

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algıları ve hayat kalitesi algısı arasındaki etki anlamlı ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu araştırma hipotezinin desteklenmediğini açıklamaktadır. Buna göre yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algıları geliştikçe, hayat kalitesinin geliştiğine yönelik algısı da 0,52 birimlik bir artış sağlamaktadır.

H6: *Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algılarının turizm faaliyetlerine destek davranışı üzerinde anlamlı ve negatif yönlü etkisi vardır.*

Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algıları ve turizme destek davranışı arasındaki etki anlamlı ve pozitif yönlüdür. Bu bulgu araştırma hipotezinin desteklenmediğini göstermektedir. Şöyle ki, yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algıları geliştikçe, turizme destek davranışında 0,58 birimlik bir artış sağlamaktadır.

H7: *Turizmden sağlanan faydanın hayat kalitesi üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.*

Yerel halkın turizmden sağladığı fayda ve hayat kalitesinin geliştiğine yönelik algı arasındaki tesir anlamlı ve pozitif yönlüdür. İlişkiye yönelik standart hale getirilmiş edilmiş regresyon katsayısı 0,57'dur. Söz konusu değer, Yerel halkın turizmden sağladığı faydada oluşacak bir birimlik artışın hayat kalitesinin geliştiğine yönelik algısı üzerinde 0,57 birimlik bir artış sağlayacağına işaret etmektedir.

H8: *Hayat kalitesinin turizme destek davranışı üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.*

Yerel halkın turizm gelişimi ile algıladığı hayat kalitesi ve turizme destek davranışı arasındaki etki anlamlı ve pozitif yönlüdür. Buna göre yerel halkın turizm gelişimi ile algıladığı hayat kalitesi geliştikçe, turizme destek davranışında 0,69 birimlik bir artış sağlamaktadır.

Yapısal eşitlik analizi sonucunda elde edilen bulgular kapsamında araştırma hipotezleri ve desteklenme veya desteklenmeme durumları analiz edilerek Tablo 15’de sunulmaktadır.

Tablo 4.15. Araştırmanın Hipotezlerinin Desteklenme ve Desteklenmeme Durumu

Hipotezler	β	p	Hipotez sonucu
H1: Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının turizmden sağlanan fayda üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.	0,77	,000	<i>Desteklendi</i>
H2: Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının hayat kalitesi üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.	0,44	,000	<i>Desteklendi</i>
H3: Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik pozitif algılarının turizm faaliyetlerine destek davranışı üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.	0,30	,000	<i>Desteklendi</i>
H4: Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algılarının turizmden sağlanan fayda üzerinde anlamlı ve negatif yönlü etkisi vardır.	0,62	,000	<i>Desteklenmedi</i>
H5: Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algılarının hayat kalitesi üzerinde anlamlı ve negatif yönlü etkisi vardır.	0,52	,000	<i>Desteklenmedi</i>
H6: Yerel halkın turizmin etkilerine yönelik negatif algılarının turizm faaliyetlerine destek davranışı üzerinde anlamlı ve negatif yönlü etkisi vardır.	0,58	,000	<i>Desteklenmedi</i>
H7: Turizmden sağlanan faydanın hayat kalitesi üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.	0,57	,000	<i>Desteklendi</i>
H8: Hayat kalitesinin turizme destek davranışı üzerinde anlamlı ve pozitif yönlü etkisi vardır.	0,69	,000	<i>Desteklendi</i>

4.5. Tartışma

Araştırmada yerel halkın turizmin gelişimine yönelik algısıyla turizmden sağladığı fayda, turizm faaliyetlerine desteği ve yerel halkın hayat kalitesi arasındaki ilişki test edilmiştir. Bu kapsamda literatürde yerel halkın turizm algıları, turizmden sağladığı fayda ve turizm faaliyetlerine desteğini konu alan araştırmalardan hareketle geliştirilen model vasıtasıyla değerlendirilmiştir.

İlk olarak, araştırmada yerel halkın turizmin gelişimine yönelik algılarının pozitif ve negatif olmak üzere çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre; yerel halkın turizmin

gelişimine yönelik algıları (i) pozitif ekonomik algılar, (ii) negatif ekonomik algılar, (iii) pozitif sosyo-kültürel algılar, (iv) negatif sosyo-kültürel algılar ve (v) pozitif doğal çevre algılar faktörlerinden meydana gelmektedir. Buna göre araştırmalarda yerel halkın turizme yönelik algılarının ekonomik, sosyo-kültürel ve doğal çevre kökenli olduğu ve algılanan toplam turizm etkisini şekillendirdiğine dair tespitler mevcuttur (Anderect ve Vogt, 2002; Cengiz ve Kırkbir, 2007). Buna göre yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarının temel belirleyicisinin ekonomik çevre bileşenleri üzerindeki etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Han vd. (2011) ve Alrwajfah vd. (2019) yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarının şekillenmesinde turizmin ekonomik çevre üzerindeki olumlu etkilerinin belirleyici olduğunu vurgularken, öte yandan turizmin olumsuz ekonomik etkilerinin yerel halkın algılarını şekillendirdiğini vurgulayan araştırmalarda bulunmaktadır (Ayaz vd., 2009; Pearce, 2018). Bununla beraber araştırmalarda turizmin gelişimiyle sosyo-kültürel çevrede görülen etkilerinin yerel halk tarafından değerlendirilmesi konusunda farklı görüşler vardır. Buna göre araştırmaların bir kısmında yerel halkın turizmin sosyo-kültürel çevre üzerinde olumlu etkiler meydana getirdiğine dair algılara sahip olduğu belirtilirken (McCool ve Martin, 1994), diğer bir kısım araştırmada yerel halkın turizm gelişimiyle birlikte olumsuz sosyo-kültürel etkilerinin açığa çıktığına ilişkin algıya sahip olduğuna dair tespitler mevcuttur (Martin vd. 2018; Prentice, 1993). Benzer şekilde araştırmalarda yerel halkın turizmin doğal çevre üzerinde olumsuz etkileri olduğu ifade edilmektedir (Nepal, 2008; Pearce, 2018; Perdue vd., 1990). Buradan hareketle yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarını konu edinen araştırmalarla mevcut çalışmadaki bulguların örtüştüğü görülmektedir. Araştırmada yerel halkın turizm etkilerine yönelik algıları değerlendirilmekte, bu bağlamda literatürdeki çerçeve genişletilmektedir.

İkinci olarak araştırma kapsamında belirlenen turizmin etkilerine yönelik pozitif ve negatif algılar arasındaki ilişki değerlendirmeleri yapılmıştır. Bu çerçevede öncelikle yerel halkın turizm gelişimine yönelik algıları, turizmden sağladığı fayda, turizme desteği ve yerel halkın hayat kalitesi arasındaki ilişkiyi test eden sekiz hipotez değerlendirilmiştir. Hipotezlerden yalnızca beşinin desteklendiği tespit edilmiştir. Yapısal model testi sonucunda dışsal değişkenlerden yerel halkın turizm gelişimine yönelik turizmden sağlanan fayda, hayat kalitesi ve turizme desteğe yönelik anlamlı ve pozitif ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Buna göre; yerel halkın turizm gelişimine yönelik algıları olumlu geliştikçe, turizmden sağlanan fayda, turizme olan desteği ve yerel halkın hayat kalitesi algıları anlamlı olarak artmaktadır. İlave olarak, turizmden sağlanan faydanın yerel halkın hayat kalitesi ve turizme destek davranışı üzerine anlamlı ve pozitif etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Sonuçlar, yerel halkın turizm gelişimine yönelik algıları, turizmden sağladığı fayda ve turizme desteği arasında ilişki olduğunu göstermekte ve halkın turizme yönelik olumlu algıları arttıkça turizme destek algıları da artmaktadır. Kayat (2002) ve Köstekli, Geyik ve İlban'a (2012)

göre yerel halkın turizmden sağladığı fayda ve turizme destek algıları arasında ilişki bulunmaktadır. Literatürde yerel halkın turizm gelişimine yönelik pozitif algıları ile turizmden sağladığı fayda arasında ilişki gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Mansuroğlu, 2006; Martín vd., 2018). Bu nedenle, bu araştırma sonuçları literatürdeki sonuçlarla örtüşmektedir.

Araştırmada yerel halkın turizmden sağladığı fayda ile turizmin gelişimine desteği ve hayat kalitesi arasında ilişki olduğu belirlenmiştir. Literatürde yerel halkın turizm gelişiminden sağladığı fayda ve turizme desteğine arasında ilişki olduğu birçok araştırmada doğrulanmaktadır (Aksöz vd., 2015; Çiçek ve Sarı, 2018; Duran, 2013; Ekici ve Çizel, 2014; Gonzalez vd., 2018; Ko ve Stewart, 2002; Korça, 1996; Lee, 2013; Poh Ling vd., 2011; Vargas-Sanchez vd., 2011). Woosnam vd. (2009) yerel halkın turizmin sağladığı fayda arttıkça turizme desteğinin de arttığını açıklamaktadır. Harrill (2004) ve Gürsoy ve Rutherford (2004)' göre sosyal ve ekonomik faydaların yerel halkın turizm gelişimine yönelik desteğini etkilediğini tespit etmişlerdir. Aksöz vd. (2015)'nin yapmış oldukları çalışmada turizmin yerel halk tarafından algılanan faydasının turizme destek vermelerini etkilediği belirlenmiştir. Bu nedenle, bu araştırma sonuçları literatürdeki sonuçlarla desteklenmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, Hasankeyf'teki yerel halkın turizmin gelişimine yönelik algısıyla turizmden sağladığı fayda, turizm faaliyetlerine desteği ve hayat kalitesi arasındaki ilişki sorgulanmaktadır. Araştırma sonuçları; yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarıyla turizmden sağladığı fayda, turizm faaliyetlerine desteği ve hayat kalitesi arasında ilişki olduğunu göstermektedir.

Yerel halkın turizme yönelik algıları ve turizmden sağladığı faydanın geliştirilmesinin turizm faaliyetlerine desteğini arttıracığına işaret etmektedir. Sosyal değişim teorisine göre yöre halkının turizmin farklı etki alanlardaki sonuçlarının olumlu taraflarının olumsuz yönlerinden daha fazla olacağı algısına sahip olurlarsa turizm gelişim sürecine dâhil olacaklar ve turizme katkı sağlayacaklardır (Getz, 1994: 275). Bundan ötürü, yerel halkın turizm gelişimine yönelik algılarının geliştirilmesinin gereksinimi turizm kaynaklı olumlu etkilerini artırıcı ve olumsuz etkilerini azaltmak üzere tedbirlerin alınmasıdır. Sürdürülebilir turizm anlayışına göre turizm kaynaklı olumsuz etkilerin azaltılması ve olumlu etkilerin artırılması yöre halkının sürece katılımıyla mümkündür. Bu noktada Hasankeyf'teki turistik bölge yöneticilerinin yöre halkının algılarını geliştirmek üzere onların turizm gelişim sürecine planlama aşamasından değerlendirme aşamasına değin katılımını teşvik etmesi gereklidir. Gelişim sürecinin planlanma, uygulama, denetim ve değerlendirme aşamalarında halkın fikrinin alınması ve sürece desteği sağlanması gereklidir. Buna

ek olarak araştırma sonuçlarında da görüldüğü üzere katılımcıların büyük bir bölümü turizmle ilgili iş ve girişimde bulunmamaktadır. Bu durum turizm kaynaklı olumlu ve olumsuz etkilere duyarsız kalmalarına yol açabilmektedir. Dolayısıyla turistik bölge yöneticilerinin turizmin etkileri konusunda bölge halkının tümünü kapsayacak eğitim, bilgilendirme ve farkındalık artırıcı girişimler düzenlemesi gereklidir. Girişimlerde turizmin bölge için olumlu ve olumsuz etkileri, bölge halkının etkiler karşısında sergilemesi gereken tutum ve davranışları açıklanmalıdır. Bu sayede bir yandan bölge halkının turizm etkileri konusunda farkındalıklarının geliştirilmesi öte yandan sürece katılımlarının desteklenmesi olanaklı hale gelecektir.

Araştırmadaki bir diğer sonuca göre, Hasankeyf yerel halkın turizmden sağladığı fayda turizm faaliyetlerinin gelişimine sunduğu destek ve hayat kalitesi arasında ilişkili vardır. Buna göre yerel halkın turizmden sağladığı ekonomik, sosyal ve kültürel fayda arttıkça turizme desteği de artmaktadır. Bu bağlamda turistik bölge yöneticilerinin yerel halkın turizmden sağladığı faydayı artırma odağında girişimlere eğilim göstermesi gereklidir. Turizmin ekonomik ve sosyo-kültürel kazanımlarından bölgedeki her kesimin faydalanması, turistik arz kaynaklarının korunması, toplumsal değerlerin sürdürülebilirliği, bölgesel gelişim ve yaşam standartlarının kalitesinin artırılması yerel halkın turizmden sağladığı faydayı artırmanın başlıca ön koşullarıdır. Hasankeyf İlçe yöneticilerinin yerel halkın turizmden elde ettiği faydayı arttırmak üzere halka yönelik ekonomik destek ve teşviklerin sunması önemlidir. Teşvikler ve destek bölge halkının yatırımlarını arttırarak turizm gelişim sürecine dâhil olmasını sağlayacaktır. Yerel halka yönelik eğitim, bilgilendirme ve sertifika programlarının organize edilmesi, sosyo-kültürel değerleri koruma ve planlı gelişim konularını öncelikli olarak dikkate alınması gereklidir. Bu sayede turizmin sunduğu faydadan doğrudan veya dolaylı olarak istifade eden yerel halkın hayat kalitesi artacak ve turizm gelişim sürecine desteğinin teşviki mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aguiló, E., Barros, V., García, M. A. and Rosselló, J. (2004). Las actitudes de los residentes en Baleares frente al turismo. Palma: *Universidad de las Islas Baleares*.
- Akis, S., Peristianis, N. and Warner, J., (1996). Residents' attitudes to tourism development: The case of Cyprus. *Tourism Management*, 17(7), 481–494.
- Aksöz, E. O., Atilla, O., Aydın, S., Bingöl, S. ve Çiftçi, F., (2015). Kırsal turizmde yerel halk desteğinin etki analizi: Sarıcakaya örneği, III. *Rekreasyon Araştırmaları Kongresi*, 5-7 Kasım, Eskişehir.
- Alpar, R. (2010), Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinde Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlik, Birinci Baskı, Ankara: *Detay Yayıncılık*.
- Alrwajfah, M. M., Almeida-García, F. and Cortés-Macías, R., (2019). Residents' perceptions and satisfaction toward tourism development: A case study of Petra Region, Jordan. *Sustainability*, 11(7), 1907-1927.
- Andereck, K. L. and Vogt, C. A., (2000). The relationship between residents' attitudes toward tourism and tourism development options. *Journal of Travel Research*, 39, 27-36.
- Andereck, K. L.; Valentine, K. M.; Knopf, R. C. ve Vogt, C. A. (2005). Residents' Perceptions of Community Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056-1076.
- Andereck, K. and Jurowski, C., (2006). Tourism and Quality of Life. G. Jennings ve N. Nickerson (Ed.) *Quality Tourism Experiences*, Oxford: *Elsevier*, 136-152.
- Andereck, K.L. and Nyaupane, G., (2011). Development of a Tourism and Quality-of-Life Instrument. In: Budruk, M. and Phillips, R., Eds., *Quality-of-Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management*, Springer, Dordrecht, 95-113.
- Almeida-Garcia, F., Pelaez-Fernandez, M. Á., Balbuena-Vazquez, A., and Cortes-Macias, R., (2016). Residents' perceptions of tourism development in Benalmádena (Spain). *Tourism Management*, 54(1), 259-274.
- Alpar, R. (2011). Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler. (3.Baskı). Ankara: *Detay Yayıncılık*.
- Alrwajfah, M. M., Almeida-García, F. and Cortés-Macías, R., (2019). Residents' perceptions and satisfaction toward tourism development: A case study of Petra Region, Jordan. *Sustainability*, 11(7), 1907.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E., (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamaları. (7.Baskı). Sakarya: *Sakarya Yayıncılık*.
- Andriotis, K. (2005). Community Groups' Perceptions of and Preferences for Tourism Development: Evidence from Crete. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 29(1), 67-90.
- Andriotis, K. and Vaughan, R. D., (2003) Urban Residents Attitudes toward Tourism Development: The Case of Crete. *Journal of Travel Research*, 42, 172-175.

- Arıca, R., (2020). Seyahat Acentalarında Sürdürülebilir Ürün Üretimi ve Yönetimi, Doğa Temelli Turların Sistemleştirilmesi. Ankara: *Nobel Yayıncılık*.
- Ayaz, N., Artuger, S. ve Türkmen, F. (2009). Tarihi Zela (Zile) ilçesindeki yerel halkın turizme bakış açılarını belirlemeye yönelik bir alan araştırması. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2, 103-124.
- Bayram, N., (2012). Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi. (3.Baskı). Bursa: *Ezgi Baskı*.
- Bayram, N. (2016). Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: Amos Uygulamaları. (3. Baskı). Bursa: *Ezgi Kitabevi*.
- Bastias-Perez, P. ve Var, T. (1995). Perceived Impacts of Tourism by Residents. *Annals of Tourism Research*, 22(1), 208-210.
- Bertan S., (2009), Turizmin Çevre Üzerinde Yarattığı Etkiler: Pamukkale Örneği. *Anatolia Turizm Araştırmaları Derneği*, 20(2), 204-214.
- Brunt, P. and Courtney, P., (1999). Host Perceptions of Sociocultural Impacts. *Annals of Tourism Research*, 26(3), 493-515.
- Budeanu, A. (2007). Facilitating Transitions to Sustainable Tourism the Role of Tour Operators. Doctoral Dissertation. *Lund University*.
- Bujosa A. and Rosselló J., (2007). Modelling environmental attitudes toward tourism. *Tourism Management*, 28, 688–695.
- Çalık, İ., (2019). Teoride ve Uygulamada Sürdürülebilir Turizm. (İçinde: Gümüşhane’de sürdürülebilir turizm, Derleyenler: Çalık, İ. ve Zeybek, H.İ., 1–13). *Gümüşhane Üniversitesi Yayınları*.
- Cengiz, E. ve Kirkbir, F., (2007). Yerel halk tarafından algılanan toplam turizm etkisi ile turizm desteği arasındaki ilişkiye yönelik yapısal bir model önerisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 19-37.
- Çakmur, H. (2012). Measurement-reliability-validity in research. *TAF Prev Med Bull* 2012; 11(3), 339-344.
- Çiçek, D. ve Sarı, Y., (2018). Yerel halkın turizme olan desteği: Türkiye’deki sakin şehirler üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 185-196.
- Çokluk, Ö.; Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2014). Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik spss ve lisrel uygulamaları. Ankara: *Pegem Akademi*.
- Çokluk, Ö.; Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş., (2016). Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları. (4. Baskı). Ankara: *Pegem Akademi*.
- Çolakoğlu, Ö.M. ve Büyükeksi, C., (2014). Açımlayıcı faktör analiz sürecini etkileyen unsurların değerlendirilmesi. *Karaelmas Journal of Education Sciences*. 2: 58-64.

- Diedrich, A. and García B. E., (2009). Local Perceptions of Tourism as Indicators of Tourism Destination Decline. *Tourism Management*, 30, 512-521.
- Dilek, S.E., Çoban, Ö., Harman, S., (2017). Hasankeyf halkının turizmin gelişimine yönelik tutumu. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 6(2), 59-72.
- Duran, E., (2013). Yerel halkın sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik tutumları; Bozcaada örneği. *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, 3(2), 76-94.
- Erdoğan, İ. (2003). Pozitivist Metodoloji: Bilimsel Araştırma Tasarımı İstatistiksel Yöntemler Analiz ve Yorum. Ankara: *Erk Yayınları*.
- Ekici, R. ve Çizel, B., (2014). Yerel Halkın Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutumlarının Destinasyonların Gelişme Düzeylerine Göre Farklılıkları. *Journal of Travel & Hospitality Management / Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(3), p73.
- Ekiz, D., (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (Geliştirilmiş 2. Baskı), Ankara: *Anı Yayıncılık*.
- Ertuna, B., Güney, S., Güven, Ö., and Aydemir, N., (2012). Yerel halkın kırsal turizm gelişimine katılma isteğini etkileyen unsurlar: Kastamonu örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(2), 59-66.
- Evcı, N. ve Aylar, F. (2017). Derleme: Ölçek geliştirme çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizinin kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 4 (10): 389-412.
- Getz, D. (1994). Residents' attitudes toward tourism: A longitudinal study in Spey Valley, Scotland. *Tourism Management*, 15(4), 247-258.
- Gonzalez, V. M., Coromina, L., and Galí, N., (2018). Overtourism: Residents' perceptions of tourism impact as an indicator of reside social carrying capacity-case study of a Spanish heritage town. *Tourism Review*, 73(3), 277-296.
- Gössling, S., Garrod, B., Aall, C., Hille, J. and Peeters, P., (2011). Food management intourism. Reducing tourism's carbon 'foodprint'. *Tourism Management*, 32, 534-543.
- Gursoy, D., and Rutherford, D. G., (2004). Host attitudes toward tourism: An improved structural model, *Annals of Tourism Research*, 31(3), 495-516.
- Gursoy, D., Jurowski, C., and Uysal, M., (2002). Resident attitudes: A structural modeling approach, *Annals of Tourism Research*, 29(1), 79-105.
- Hair, J. F.; Black, W., C.; Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2010). Multivariate Data Analysis (Seventh edition). New York: *Pearson Publications*.
- Hall, C. M. and Stoffels, M., (2006). Lake tourism in New Zealand: sustainable management issues. In C. M. Hall, & T. Härkönen (Eds.), *Lake tourism: An integrated approach to lacustrine tourism systems* (pp.182-206). Clevedon: *Channelview Press*

- Hamid, M.A. and Isa, S.M. (2020). Exploring the sustainable tourism practices among tour operators in Malaysia. *Journal of Sustainable Science and Management*. 15(1), 68-80.
- Han, G., Fang, W.T. and Huang, Y.W., (2011). Classification ve influential factors in the perceived tourism impacts of community residents on nature-based destinations: China's Tiantangzhai Scenic Area. *Procedia Environmental Sciences*, 10, 2010-2015.
- Harrill, R. (2004). "Residents' Attitudes Toward Tourism Development: A Literature Review with Implications for Tourism Planning". *Journal of Planning Literature*, 18(3): 251- 266.
- Hayton, J.C., Allen, D. G. and Scarpello, V., (2004). Factor retention decisions in exploratory factor analysis. A tutorial on paralel analysis. *Organizational Research Methods*, 7(2), 191-205.
- Hernandez, S. A., Cohen J. and Garcia H. L., (1996). Residents' attitudes towards an instant resort enclave. *Annals of Tourism Research*, 23, 755–779.
- Hinkin, R.T., (1995). A review of scale development pratices in the study of organizations. *Journal of Management*. 21 (5): 967-988.
- Honigmann, E., 1970, Bizans Devletinin Doğu Sınırı (Trc. Fikret Işıltan), İstanbul, s. 2-3, 4, 10, 16, 24, 29, 33, 34, 74.
- Jeon, L., Buettner, C. K., & Hur, E. (2016). Preschool Teachers' Professional Background, Process Quality, and Job Attitudes: A Person Centered Approach. *Early Education and Development*, 27(4), 551-571. doi:10.1080/10409.289.2016.1099354
- Johnson, J. D., Snepenger, D. J. and Akis, S. (1994). Residents perceptions of tourism development. *Annals of Tourism Research*, 21(3), 629-642.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2012). Turizm ve Çevre. (Fifth Edition). Ankara: *Detay Yayıncılık*.
- Kalaycı, Ş., (2016). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, (7. Baskı). Ankara: *Asil Yayın Dağıtım*.
- Katircioglu, S. T. (2014), International Tourism, Energy Consumption, and Environmental Pollution: The case of Turkey, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 36, s.180–187.
- Kayat, K., (2002). Power, social exchanges and tourism in Langkawi: Rethinking resident perceptions. *International Journal of Tourism Research*, 4, 171-191.
- King B., vd. (1993) SocialImpacts of Tourism. *Annals of Tourism Research*, 20(4).
- Ko, D. W., and Stewart, W. P., (2002). A structural equation model of residents' attitudes for tourism development, *Tourism Management*, 23(5), 521–530.
- Korca, P., (1996). Resident attitudes toward tourism impacts. *Annals of tourism research*, 23(3), 695-726.
- Kodaş, D., Arıca, R., Kafa, N., Duman, F., (2022). Relationships between Perceptions of Residents Toward Tourism Development, Benefits Derived from Tourism and Support to Tourism. *Journal of Tourismology*, 8(2), 255-280.

- Kozak, N., (2014). Genel turizm ilkeler kavramlar. Ankara: *Detay Yayıncılık*.
- Köstekli, E., Geyik, S. ve İlban, M. O., (2012). Turizmin gelişmesinde yerel halkın beklentileri: Gönen örneği. *IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Kongresi*, 12-15 Nisan 2012 (ss.384-402), Kemer, Antalya.
- Lee, T. H., (2013). "Influence Analysis of Community Resident Support for Sustainable Tourism Development". *Tourism Management*, 34: 37-46.
- Li, X. and Wan, Y.K.P., (2013), 'Sustainability of Tourism Development in Macao', China. *International Journal Of Tourism Research*. 15, ss. 52–65.
- Long, T. P., Perdue, R. R. and Allen, L., (1990). Rural resident tourism perceptions and attitudes by community level of tourism. *Journal of Travel Research*, 28(3), 3-9.
- Lyon, A., Hunter-Jones, P., and Warnaby, G. (2017). Are we any closer to sustainable development? Listening to active stakeholder discourses of tourism development in the Waterberg Biosphere Reserve, South Africa, *Tourism Management*, 61, 234-247.
- Mansuroglu, S., (2006). Turizm gelişmelerine yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Akseki/Antalya örneği, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 36-46.
- Martín, J.M., Guaita Martínez, J.M. and Salinas Fernández, J.A., (2018) An analysis of the factors behind the citizen's attitude of rejection towards tourism in a context of over tourism ve economic dependence on this activity. *Sustainability*, 10(8), 1-18.
- McGehee, N. G. ve Anderecek, K. L. (2004). Factors Predicting Rural Residents' Support of Tourism. *Journal of Travel Research*, 43, 131- 140.
- McCool, S. F, and Martin, S. T. (1994). Community attachment and attitudes toward tourism development. *Journal of Travel Research*, 32(3), 29-34.
- Milman, A. and Pizam A., (1988). Social Impacts of Tourism in Central Florida. *Annals of Tourism Research*, Vol. 15, No 2, pp. 191 204.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism: A Community Approach*. Londra: *Routledge*.
- Nepal, S.K., (2008). Residents' attitudes to tourism in central British Columbia, Canada. *Tourism Geographies*, 10, 42–65.
- Nunkoo, R. and Gursoy, D., (2012). Residents' support for tourism an identity perspective. *Annals of Tourism Research*, 39(1), 243–268.
- Nunkoo, R., and Ramkissoon, H., (2011). Residents' satisfaction with community attributes ve support for tourism, *Journal of Hospitality ve Tourism Research*, 35(2), 171-190.
- Oğuzoğlu, Y., 1997, Hasankeyf. İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, Cilt 16, *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 364-368.

- Özaltın Türker, G., and Türker, A. (2014). Yerel halkın turizm etkilerini algılama düzeyi turizm desteğini nasıl etkiler: Dalyan destinasyonu örneği, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(1), 81-98.
- Pearce, P. L., (2018). Limiting over tourism; The desirable new behaviors of the smart tourist, *The Tourism Intelligence Forum*, Palma, Spain, 11-14 March.
- Perdue, R. R., Long, P. T. ve Allen, L. (1990). "Resident Support for Tourism Development". *Annals of Tourism Research*, 17(4): 586-599.
- Pham, L., and Kayat, K. (2011). Residents' perceptions of tourism impact ve their support for Tourism development: The case Study of Cuc Phuong National Park, Ninh Binh Province, Vietnam. *European Journal of Tourism Research*. 4, 123-146.
- Poh Ling, L., Jakpar, S., Johari, A., Than Myint, K., and Abdul Rani, N. S. (2011). An evaluation on the attitudes of residents in Georgetown towards the impacts of tourism development, *International Journal of Business and Social Science*, 2(1), 264-277.
- Prentice, R., (1993). Community-driven Tourism Planning and Residents' Preference. *Tourism Management*, 14, 218-227.
- Rasoolimanesh, S. M., Ringle, C. M., Jaafar, M., and Ramayah, T. (2017). Urban vs. rural destinations: Residents' perceptions, community participation and support for tourism development. *Tourism Management*, 60(1), 147-158.
- Saruhan, Ş.Ç. ve Özdemirci, A., (2011). Bilim, Felsefe ve Metodoloji. (2. Baskı). İstanbul: *Beta Basım*.
- Segota, T., Mihalic, T., and Kuscer, K. (2017). The impact of residents' informedness and involvement on their perceptions of tourism impacts: The case of Bled. *Journal of Destination Marketing & Management*, 6(3), 196-206.
- Sert, A. N., (2019). Sürdürülebilir turizm gelişiminde turizmin yerel halk tarafından algılanan etkilerinin, toplum katılımının ve turizm gelişimine desteğin rolü: Beypazarı Örneği, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(42), 407-428.
- Sirakaya, E., Teye, S. and Sonmez, S. (2002) Understanding Residents' Support for Tourism Development in the Central Region of Ghana. *Journal of Travel Research*, 41, 57-67.
- Sirgy, M. J., Kruger, P. S., Lee, D. J., ve Yu, G. B. (2011). How does a travel trip affect tourists' life satisfaction? *Journal of Travel research*, 50 (3), 261-275. doi: 10.1177/0047287510362784.
- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S., (1996). *Using Multivariate Statistics*. New York: *Harper Collins College Publishers*.
- Tabachnick, B.G. and Fidell, L.S., (2001). *Using Multivariate Statistics*. *Pearson Education Company*.
- Tavşancıl, E., (2005). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Ankara: *Nobel Yayınevi*.

- Timur, S., and Getz, D. (2008). A network perspective on managing stakeholders for sustainable urban tourism. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 20(4), 445-461.
- Uysal, M., Woo, E. ve Singal, M. (2012). The Tourist Area Life Cycle (TALC) and Its Effect on the Quality-Of-Life (QOL) of Destination Community. M. Uysal, R. Perdue, M. Sirgy, (Ed.). *Handbook of Tourism and Quality-of-Life Research*, Netherlands: Springer, 423-444.
- Vargas-Sánchez, A., Porras-Bueno, N. ve de los Ángeles Plaza-Mejía, M. (2011). Explaining Residents' Attitudes to Tourism: Is a Universal Model Possible? *Annals of Tourism Research*, 38(2): 460-480.
- Woosnam, K.M., Norman, W.C., and Ying, T., (2009). Exploring the theoretical framework of emotional solidarity between residents and tourist. *Journal of Travel Research*. 48(2), 245-258.
- Worthington, R.L. and Whittaker, T.A., (2006). Scale development research. A content analysis and recommendations for best practices. *The Counseling Psychologist*. 34 (6), 806-838.
- Yoon, Y., Gursoy, D., and Chen, J.S., (2001). Validating a tourism development theory with structural equation modeling, *Tourism Management*, 22, 363-372.

EKLER**EK-1****ANKET**

Sayın Katılımcı,

Bu anket soru formundaki ifadelerle vereceğiniz cevaplar vasıtasıyla, Hasankeyf İlçesinin taşındıktan sonra turizmin gelişmesini etkileyen konulara ilişkin bakış açınızın ölçülmesi amaçlanmaktadır. Lütfen, ankette size yöneltilen tüm soruları ve ilgili açıklamaları dikkatlice okuyup, anketi boş soru bırakmadan cevaplayınız. Sağlayacağınız bilgiler bilimsel amaçlarla kullanılacak olup, kişisel bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır.

Araştırmama göstermiş olduğunuz ilgi ve değerli katkılarınız için teşekkürlerimi sunarım.

Aşağıdaki ifadelerle uygun gördüğünüz değerlendirmeyi işaretleyiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum				
	1	2	3	4	5
Kesinlikle Katılıyorum					
1. Turizm, bölgedeki doğal koruma alanlarının sayısının artmasına katkı sunar.	1	2	3	4	5
2. Turizm doğal çevrenin korunmasına yardımcı olur.	1	2	3	4	5
3. Turizm, yöre halkını bölgedeki doğal çevreyi korumaya teşvik eder.	1	2	3	4	5
4. Turizm bölgenin temiz kalmasına yardımcı olur.	1	2	3	4	5
5. Turizm faaliyetleri yöre halkı için eğlence fırsatları sağlar.	1	2	3	4	5
6. Turizm bölgede yerel birliklerin oluşmasına yardımcı olur.	1	2	3	4	5
7. Turizm yöresel geleneklerin korunmasına yardımcı olur.	1	2	3	4	5
8. Turizm, kamu tarafından sağlanan hizmetlerin/tesislerin iyileştirilmesine katkı sağlar (sağlık merkezleri, daha iyi okullar, postane, spor merkezleri vb.).	1	2	3	4	5
9. Turizm bölgeyle bağlantılı ulaşım yollarının/ağlarının çoğalmasını sağlar.	1	2	3	4	5
10. Turizm bölgede daha iyi toplu taşıma altyapısı oluşturur.	1	2	3	4	5
11. Turizm, bölgede işletmecilik imkânlarının artmasına yardımcı olur.	1	2	3	4	5
12. Turizm, bölgede yeni iş imkânlarının oluşturulmasına yardımcı olur.	1	2	3	4	5
13. Turizm bölge halkının hane gelirini artırır.	1	2	3	4	5
14. Turizm bölgedeki suç oranlarını arttırır.	1	2	3	4	5

15. Turizm ulusal parkların sınırlarını arttırmak için doğal alanların ve arazilerin kullanılmasına neden olarak, yöre halkının doğal alanları ve tesisleri kullanma hakkını tehlikeye atar.	1	2	3	4	5
16. Turizm bölgede uyuşturucu ve alkol kullanımını artırır.	1	2	3	4	5
17. Turizm yöredeki kirliliği artırır (su, gürültü, hava vb.).	1	2	3	4	5
Turizm yöre halkının gerçekleştirdiği boş zaman değerlendirme aktivitelerinin (spor, eğlence, piknik, sinema, tiyatro vb.) sayısının azalmasına sebep olur.	1	2	3	4	5
18. Turizm, doğal alanların ve arazilerin otel sayısını arttırmak için kullanımını artırarak, yöre halkının haklarını tehlikeye atar.	1	2	3	4	5
19. Turizm yöredeki kirliliği artırır (su, gürültü, hava vb.)	1	2	3	4	5
20. Turizm yörede yaşam maliyetlerini (ısınma, su, elektrik, ulaşım, kira vb.) artırır.	1	2	3	4	5
21. Turizm yöredeki gayrimenkullerin/mülklerin (arazi, ev vb.) fiyatını artırır.	1	2	3	4	5
22. Turizm yörede mevsimsel işsizliğe yol açar.	1	2	3	4	5
23. Hasankeyf'te turizmin gelişimini destekliyorum.	1	2	3	4	5
24. Hasankeyf'e daha fazla turist gelmesini destekliyorum.	1	2	3	4	5
25. Turizm, Hasankeyf'in ekonomik açıdan kalkınmasına katkı sağlar.	1	2	3	4	5
26. Turizm, Hasankeyf için önemli sektörlerdendir.	1	2	3	4	5
27. Turizmin bölgemiz açısından ekonomik rolü devam etmektedir.	1	2	3	4	5
28. Turizmden sosyal fayda sağlıyorum.	1	2	3	4	5
29. Turizmden ekonomik fayda sağlıyorum.	1	2	3	4	5
30. Turizmden kültürel fayda sağlıyorum	1	2	3	4	5
31. Kendi mutluluğunuzdan ne kadar memnunsunuz?	1	2	3	4	5
32. Kendinizi ne kadar güvende hissettiğinizden ne kadar memnunsunuz?	1	2	3	4	5
33. Yaşam kalitenizden ne kadar memnunsunuz?	1	2	3	4	5
34. Genel olarak, Hasankeyf'te yaşamaktan memnunuz	1	2	3	4	5

35. Genel olarak Hasankeyf'teki çevre temizliğine memnunuz.	1	2	3	4	5
36. Genel olarak, Hasankeyf'te kendimi güvende hissediyorum	1	2	3	4	5
37. Genel olarak, Hasankeyf'teki trafik yoğunluğu beni rahatsız etmiyor.	1	2	3	4	5
38. Genel olarak, Hasankeyf'te sahip olduğum ekonomik refahtan memnunuz.	1	2	3	4	5

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1. Yaşınız :

2. Cinsiyetiniz : () Kadın () Erkek

3. Eğitim Düzeyiniz :

() İlkokul mezunu () Ortaokul/Dengi meslek okulu mezunu () Lise/Dengi meslek okulu mezunu

() Ön lisans mezunu () Lisans mezunu () Yüksek lisans mezunu () Doktora mezunu

4. Çalışma Durumunuz (Mesleğiniz):

() Kamu Sektörü () Özel Sektör () Emekli () Ev Kadını () Öğrenci

() Serbest Meslek () Diğer:

5. Medeni Durumunuz : () Evli () Bekâr

6. Ailenizin Ortalama Geliri : () 0-5500 () 5501-7000 () 7001-10000 () 10000 ve üzeri

7. Hasankeyf turizmine katılım durumunuz

(..) Bölgede Yaşayan- Turizm Dışında Bir Sektörde Çalışan

(..) Bölgede Yaşayan- Turizm Sektöründe Çalışan

(..) Girişimci- Turizm Dışında Bir Sektörde Çalışan

(..) Girişimci- Turizm Sektöründe Çalışan

(..) Emekli (..) Ev Kadını (..) Öğrenci (..) Diğer:

‘Araştırmama katkılarınızdan ötürü teşekkürlerimi sunarım’.

EK-2**ÖZGEÇMİŞ****KİŞİSEL BİLGİLER**

Adı Soyadı : Mehmet Emin ÖZTÜRK
Uyruğu : T.C

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Üniversite	: Anadolu Üniversitesi/Eskişehir	2012
Yüksek Lisans	:	
Doktora	:	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2001-2013	TEDAŞ	Memur/Şef
2013-Halen Devan Ediyor	Batman Üniversitesi	Daire Başkanı

UZMANLIK ALANI**YABANCI DİLLER****BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER****YAYINLAR***